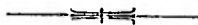

UNGARIA

Magyar-román Szemle

SZERKESZTŐ.— REDACTOR :

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MOLDOVÁN GERGELY.

ANUL V. ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁR,

NY. GOMBOS FERENCZ „LYCEUM” KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1896.

106401

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUPRINSUL UNGARIEI.

ANUL V.

Pagina.		Pagina
1.	Inglodați, de <i>Gr. Moldocán</i>	
5. 28. 53. 112. 198. 225.	În peninsula Balcanică s'ă naște o limbă română, de <i>Paul Hunfalvy</i>	
10. 31. 63. 145.	Legile și datinile vechi ale secuiilor, de <i>Dr. Carol Szabó</i>	
15. 34.	Tesaurul dela Kraszna, de <i>dr. H. Finály</i>	
16. 59.	Despre cultul planetelor în Dacia înainte de romani, de <i>Sofia Torma</i>	
17.	Secuii, de <i>A. Petöfi</i>	
18.	Petrecerile tinerimii române de pe Stroi (comitatul Hunedoarei) la Crăciun, de <i>Dimitru Guga</i>	
19.	Colectorul de rarități, de <i>M. Jókai</i> trad. de <i>I. C. Pop</i>	
23.	Cătova cuvinte, de <i>S. A. Constantinus</i>	
25.	Românii în literatura italiană, de <i>Ghiorghe Alexiu dr.</i>	
41.	Cununia buhei, de <i>Alex Brödy</i> trad. de <i>I. C. Pop</i>	
42.	Mormântul lui Árpád, de <i>Coloman Tóth</i> trad. de <i>A. Pituc</i>	
44.	Apel către scriitorii și editorii de cărți economice	
44. 68.	Referințele locuinței și ale edificărei la români în comitatul Făgărașului, de <i>Ludovic Györke</i>	
49. 148.	Cum au trăit transilvanienii cu 2—300 de ani mai înainte, de <i>Ludovic Szádeczky</i>	
54.	Despre cheneziatele române (valahe) de <i>Dr. Francisc Sölyom-Fekete</i>	
69.	Mihail Vörösmarty ca epic, trad. de <i>I. C. Pop</i>	
73	Mileniul Maghiar, de <i>Iuliu Horváth</i>	
	Esposiția milonară, de <i>Maurițiu Jókai</i>	74.
	Despre viața maghiară, de <i>Armin Vámbéry</i>	77.
	Istoria Ungariei, de <i>Dr. Desideriu Csánki</i>	81
	Despre statul esposițiunei, de <i>dr. Iuliu Kovács</i>	84.
	Mileniul Ungariei, de <i>Grig. Moldovan</i>	89.
	În Ajunul deschiderei de (a b)	91
	Miliția la esposițiune	92.
	Chiliile regale la esposiție de c. r.	94.
	Favoruri de tren cu ocasiunea călătoriilor la esposițiunea milenară	95
	Milenu	96
	Deschiderea esposițiunei milenare de (—)	97.
	Cuvîntarea primatului	100.
	Mileniul și străinii de (—)	103.
	Osana! de <i>Maurițiu Jókai</i>	106.
	Esposiția milenară de (—)	107.
	Apel către frații noștri români	107.
	Parlamentul maghiar de <i>dr. Alesandru Wekerle</i>	108.
	Festivitatea academiei	111.
	Cultură și instrucțiune, de <i>Mihail Zeilinszky</i>	117.
	Lucruri vechi	119.
	Acuse false contra esposițiunei, de <i>Maurițiu Gelléri</i>	123.
	Musica maghiară, de (—)	125
	Armata, de <i>Haraszi Carol Bernolák</i>	127.
	Convoiul festiv omagial de <i>I. C. Pop</i>	129.
	Dreptul poctului de <i>Maurițiu Jókai</i>	134.
	Pressă, literatură, artă reprezentivă, de <i>Eugenii Rákosiu</i>	139.

	Pagina		Pagina.
Artiști maghiari de (—)	141.	Violința în lupta raselor de <i>G. Beksics</i>	193.
Industria maghiară de <i>M. Gelléri</i>	142.	Rolul cocoșului, găinei și al oului în credința populară a maghiarilor de <i>Wlislöcki Dörfler A. Fanni</i>	204.
Jubiți în Christos frați! Archidiaconi, protopopi și preoți de <i>Joan Szabó</i>	144.	O istorie misterioasă de <i>C. Mikszáth</i> trad. de <i>I. C. Pap</i>	211.
Lupta raselor și asimilațiunea în genere de <i>Gusztáv Beksics</i>	154.	Cântec patriotic de <i>A. Pctőfi</i> trad. <i>I. C. Pap</i>	216.
Etnografia de <i>Otto Herman</i>	157.	Bibliografie	218.
Starea sanitară de <i>Frideric Korányi</i>	159.	Religiunea și ideea națională în lupta raselor, de <i>Gusztáv Beksics</i>	217.
Economie rurală de <i>Josif Schmidt</i>	162.	Originea serisoarei secuiești, de <i>Geiza Nagy</i>	230.
Starea comunicațiunei maghiare de <i>Ludovic Mándy</i>	165, 177.	Câteva trăsuri principale din istoria jurnalistică magiara, de <i>I. C. Pap</i>	235.
Esposițiunea milenară de <i>Privitoriuł</i>	169.	Un cuvânt despre mileniu, de <i>Patriotul</i>	239.
Credințe și datine populare de dr. <i>Henric Wlislöcki</i>	179.	Un vis, de <i>Adalbert Pituc</i>	240.
Fetele comitelui suprem de <i>Coloman Mikszáth</i> trad. de <i>I. C. Pap</i>	182.		<i>Red.</i>
Poesii populare ungurești de <i>A. Pituc</i>	186.		
Ciumelături de <i>A. Pituc</i>	187.		
Despre originea poesiei de dr. <i>Juliu Sebestyén</i>	188.		

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MAGYAR-ROMÁN SZEMLE TARTALMA.

II. ÉVFOLYAM.

	Lap		Lap
A „Frunza verde” költészete <i>Hasdeu Bogdán</i> -tól	1, 25.	Totyogó tisztelendő ur, írta <i>Slavici János</i>	67, 80.
Mit jelent a „dava” szó a Thrákoknál <i>Hasdeu Bogdán</i> -tól	4.	Az erdélyi latinos áram, írta <i>Săinean Lázár</i>	75, 94.
Oláh gyermekversikék és mondókák dr. <i>Versényi György</i> -től	7, 35, 51	A román nyelv tájszólásai írta <i>Adamescu Gh.</i>	78, 110, 132.
Szokások <i>Frink Teofil</i> -től	9.	Román közmondások <i>Lukácsi György</i> -től	87.
Eminescu Mihály. <i>Szöcs Géza</i> -tól	12.	Millenniumi román népmondák az ezredéves multból, írta <i>Marosán Viktor</i>	88.
Boboessel, írta <i>Slavici János</i> , ford. <i>Szabó Nándor</i>	14.	A macedo-román tájszólások, írta <i>Adamescu Gh.</i>	96.
Búesú (Adio.) <i>Eminescu Mihály</i> -től, ford. <i>Szöcs Géza</i>	17.	A román népköltészetből (—)	98.
× Critice-kritikák <i>Maioreescu Titus</i> -tól	18, 63.	Petrea dascal, <i>Ganea Miklós</i> -tól, ford. <i>Lukácsi György</i>	99.
Matea, ford. <i>Mailand Oszkár</i>	21.	Szokások	103, 112, 130.
Magyar befolyás a román szókinésre <i>Koós Ferencz</i> -től	21.	A románok nevei a középkorban <i>Hasdeu Bogdán</i> -tól	195.
Román népdalok, gyűjt. és fordította <i>Mailand Oszkár</i>	22.	Creangá I.	119, 133.
Magyar-Román közmondások, közli <i>A. Pítuc</i>	23.	Az oláh nyelv eredet, írta dr. <i>Alexi György</i>	121, 137.
A román nyelvek, írta <i>Gh. Adamescu</i>	28, 46.	Mátyás király keleti politikája és az oláh vajdaságok dr. <i>Jancsó Benedek</i> -től	126, 144.
× Az avasi oláhok a Rákóczi forradalomban <i>Marosán Viktor</i> -tól	33, 49.	Román népdalok <i>Moldován Gergely</i> -től	149.
A katonai kutyája <i>Alexandrescu</i> -tól ford. <i>Horváth Albert</i>	37.	Szemelvények az avasiak népköltészetéből <i>Marosán Viktor</i> -tól	150.
Román szokások <i>Frink T.</i> -től	39.	A dáko-román ideál,	153.
Román közmondások <i>C. Hinescu</i> tól	40.	A román irodalom történetéből, <i>M. G.</i>	159.
A cigányok befolyása a román népirodalomra <i>A Candrea</i> -tól	41, 65, 73, 89.	Macedoniai román nép szokásai a gyermek születéskor, <i>Burada T. Tivadar</i>	160.
Az erdei élet <i>Hasdeu Bogdán</i> -tól	43, 60.	× Karácsonst a román népnél <i>Marosán Viktor</i> tól	166.
Román szokások <i>Candrea György</i> -től	52, 66.	A bojár álma	168.
Szegény Ilona, <i>Vlahuța</i> -tól, ford. <i>Koós Ferencz</i>	54.		
A román költőkből, közli <i>Horváth Albert</i>	59, 85.		
Bolintinian Demeter <i>Adamescu</i> -tól	60.		
Dicsőség, <i>Deputatean Sándor</i> tól, ford. <i>Horváth Albert</i> (4-ik szám.)	60.		
Carlova Vazul <i>N. Tincu</i> -től	63.		

BCU Cluj / Central University Library Cluj

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

afară de Iuliu, August)
odată pe lună

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl (14 franci)
Pe 1/2 de an 3 fl (7 fr)

INGLODAȚI.

Cătă-vreme Liga „pentru unitatea culturală a românilor“ — risum teneatis! — era în floribus și statul românesc își vărsa tot fructul sudorii sale în hambarele acestei societăți de consum, eram mult pătrunși de oftarea și porunca marelui poet ungurean:

„Uniți-vă 'n simțiri!“

Da, noi și mai ales ai noștri martiri, erau uniți în cugete și simțiri pentru a consuma tot fructul coadunat în numele și favorul „cauzei naționale“; a mânca tot ce e dulce; a roade la frunza verde ca să se uște creanga în urmele lor.

Numai cu o atare solidaritate și cu de aceste cugete se puteau aranja scandalurile cu memorandumul la Viena și la Cluș; strânsurile mult vestite dela Sibiu și Budapesta; obrăznicile mult stricătoare numelui românesc dela Haga și Brusella și blăstămățiile, ura, răutatea, respândite prin Europa într'o mulțime de maculaturi.

Li-au și succedat a goli hambarele Ligei până la fund; a-i păpa banii și a sărăci averea publică cu milioanele.

Pentru noi ardelenii, pentru națiune și statul românesc asta încă n'ar fi o daună mare. Banii se pot recăștiga. Apoi mult se lovește un prunc până învață a umbla. Dacă noi din păcatele de până acum am trage învățăturile cuvenite, am fi cu un esperiment mai bogați. Inșă noi nu suntem creați ca să învățăm din evenimentele trecutului, din înșelăciuni; suntem ca fluturașul de sară care de zece-ori se aruncă spre luminare până ce se frige. Noi încă iară și iară ne tăvălim în păcatele trecutului acărora urmări și azi ne ustură și care, mult ne temer, ne vor frige de tot.

Paguba neprețuită zace în perderea și decadența noastră spirituală și morală. Îngânându-ne și alergând după colorile cucurbeului, făcând planuri, noi seracii, pentru reîntemeierea Daciei lui Traian; asvêrlindu-ne cu idei mărețe și cu multe verzi-uscate, ne-am pierdut vremea și ne-am desvêțat de lucru. Ne-am crescut junimea între vivate și strigături serbede, goale; avem o junime ușuratecă, nelucrătoare, care impodobește fruntea ticăloșilor

cu lauri și aruncă în cei vrednici cu tină. Ce este mai periculos pentru o națiune și mai ales pentru statul românesc. s'a creat o mulțime de bărbați-luceaferi, antelupători și martiri viețuitori în spina-reă poporului, acărora vrednicie este că pre dușmanii neamului nostru să-i caute între prietini noștri naturali, iar' pre prietini în tabăra dușmanilor noștri seculari. Așa dară ai noștri dușmani sunt ungurii, cari din veac în veac ne-au lăsat în pace să trăim, și ai noștri binevoitori sunt muscalii, slavii, cari ne-au zdrobit limba, biserica obiceiurile și așezămintele noastre în stat.

Nici un neam n'are atâta bărbați-luceaferi ca poporul nostru. De la pruncul care abia își poate băga cureaua în cioareci, până la prim-ministru cu toții suntem luceaferi. Cu „causa ardeleană“ mai ales între noi s'a creat acești nevrednici, cari se nasc ca hribele, se nutresc ce vrabiile, și și așează ouelele ca cucul tot în cuibul altora.

Din munca acelor făpturi neamul nostru n'are nici un câștig. Munca lor e a face gâlceavă între oameni. Trăesc din mila comună.

Până-ce hambarele Ligei erau pline de grânele națiunii, între acești bărbați era o solidaritate ne mai pomenită. Își primii tot martirul lea fa sa regulat. Tot ticălosul uritor de unguri avea un șold ca să scornească minciuni. Ba ne-am luat pre cap viptuirea nistor esistență dubioasă ale altor neamuri, precum e Fava, între cari în jurul calelor Ligei să vedea o solidaritate perfectă. Solidaritatea lor era clă-

dită cu malterul Ligei, din banul și leul poporului românesc. Ba erau viteji, ca orbul; ba erau neștrămutători în convingeri, ca un apostol, ba nu se înfricoșau nici de temniță, după care trăesc.

Fiind statua clădită din argintul și aurul Ligei odată de anteluptătorii ardeleni și de defraudatorii de preste munți linsă, solidaritatea lor s'a resturnat; astăzi să hățesc de pěr (hainele fiind scumpe) spre gloria unității culturale românești și în favorul Daciei întemeiânde a marelui Traian, încât poliția maghiară mult diflamată nu-i poate deshăța pre apostolii și martirii românești din Sibiu. Țigănia din capătul orașului s'a mutat în strada mitropoliei.

Dacă ar trăi vrednicul Koncz Józsi eară ar potea cânta:

Seriu o larmă și bătaia
Groaznică și minunată,
Un potop și bobotăia
Când armadia broaștelor
Și oastele șoarecilor,
Făcură bălți de sânge!

Ce să fie oare cauza acestei disonanți? S'a născut doară diferință de idei în merit? Este doară vorbă de imperiul lui Traian, de „causa ardeleană“? Ba! Este vorbă de părare. Arzînd corabia pățocii nu știu încărău să alerge. Innotând în apele lipsei să urcă unul pre altul, să hățesc, să lovesc, să scarmână.

Trecu baba cu colacii. In România alt vânt, alt regim, Liga fără bani. Incărău să tragă apostolii? Unde vor fi mai multe părare? Unii țin cu Liga, alții țin cu Sturdza

unii țin cu Catargiu, alții cu strada; ba — Doamne ferește! — unii să leg și de unguri ca scaiul de oaie, cugetând cu dracul care la timp de nevoie să îndestulește și cu muști. „Causa sfântă ardeleană“, „causa națională“ a fost tot-dea-una cauza păralelor. Solidaritatea ca 'n palmă.

Ne vom explica mai pe larg. Trăind în mijlocul poporului românesc, am văzut, am auzit multe. Am văzut și ne-am scârbit. Am văzut lupii păzind turma, lătrând și mușcând pre cei ce voiau să se apropieze cu bunătate de ea. Am văzut oasele oilor zugrumate asvêrlite pre dâmburile satelor românești. Am văzut averi adunate din lâna tunsă și laptele muls; vedem în spinarea poporului o generațiune nelucrătoare, care speculează la carnea oilor rău hrânite. Vedem o grămadă de trântori trăind fără lucru din averea curat rumânească, al lor oficiu fiind a aranja strânsuri naționale, a face memorande. Nu tirănia, bărbăria ungurească ne strică noauă, ne strică și ne roade mișelia și lăcomia noastră, celora ce umblăm în pantaloni, cari în loc să-l ferim, să-l apărăm poporul de rău, ne apărăm nu cumva alții să vadă între ce tirănie și atacuri trăește acest popor din partea noastră.

De când memorandele au apucat cale între noi, tot-dea-una s'au aflat bărbați, cari au făcut speculă din călătoriile politice cu petițiuni și memorande spre capitale. Insuși *Sagan*, semizeul memorandiștilor și fundătoriul de politica cu petițiuni, le-a arătat memorandiștilor calea

mântuitoare, învățându-i cum ausă culeagă bani, banii culeși cum să-i cheltuească fără ca să fie dator a da despre banii coadunați cuiva sămădaș.

El a introdus teoria cu coadă cânelui St.-lui Petru, după a cărei lungime (în taleri sau galbeni) să împărtiau parochiile mai bunișoare. În mânilor lui să topea ajutoriul de stat destinat preoțimei sărace, în loc de bani vărsați trimitând popilor suși gați amnare și iască, ciasloave vechi și călindare proaste cu buchele iubite de el.

După învățătura și pilda arătată a unei școli atât de mărite generațiunile născătoare n'au potut lua altă direcțiune. Ei în tot timpul să fereau de lupta cinstită, a da piept cu inimicii pretinși față în față. N'aveau curaj a să lovi pe teren constituțional. Dacă omul are drept și cauza lui e așezată pe un fundament stătornic, atunci singur încă poate învinge. Iar înainte flecurilor nu să va închina nimene fie susținute de mii. În cunoștința acestei slăbăciuni, conducătorii în loc de inimi să'au aruncat pre popor că e subjugat, că e belit, că e lipsit de toate drepturile cetățânești? Ce știea badea Tifor ce să fle aceste drepturi cetățânești? Mai ușor era a'l înebuni pre badea Tifor cu drepturile cetățânești decât a-i convinge pre unguri că badea Tifor în vârcolăciile sale politice are drept. Și al lor scop nici nu era ca pre unguri să-i convingă despre adevărul așezat în profensiunile românești că al ținea pre popor în obscuritatea și prostia sa politicește. Apoi mai ușor era a șede la masă,

a așeza negru pre alb, a înșira și a lega la olaltă o grămadă de verzi-uscate, a scrie la petițiuni și la memorande, a le pune pre poștă, sau a le duce cu ciorecarii la Viena, decât a intra în parlamentul unguresc a le spune apriat unguilor adevărul. Firește politica cu memorandele și cu petițiunile după spatele unguilor e o politică ascunsă, unilaterală, consumă mulți bani, se poate culege milă națională pentru feresti sparte, pălării lovite, și călcăiuri întoarsă; politica însă cu fața în față umblă cu mai multă capacitate și cu mai puține părăle. S'au n'a fost un act rușinos pentru poporul românesc când anteluptătorii (22) naționali în treaba procesului cu memorandele de la Cluj în durata 17-lor zile să purtau ca niște copilandri necopți; iar când așteptam cu toții: Eno, acum va urma cauza românească desfășurată înaintea unui tribunal public, față în față cu procurorul unguresc, anteluptătorii naționali (22 semizei și 12 advocați) după prostii de 17 zile s'au retras și cauza pretinsă românească a ramas sub pălăria domnului Raț. Ce se fi fost asta? Tăria, slăbăbiune, prostie?

Apoi și România s'a amestecat în treburile noastre. Anteluptătorii să duceau spre București și mințeau după voiă. Li mânjau pre unguiri, se făceau martiri. De când Liga a descoperit înmulțirea muștelor cu miere, martirii se nășteau cu miile. Dela 1890 până astăzi numărul martirilor s'a urcat, după statistica Ligei, la 151, iar al anteluptătorilor la 300. Cum, domnilor! Înainte de 1890 românimea n'a avut bărbați?

Toate fundățiunile, teate cărțile folositoare se nasc înaintea anului 1890, de atunci nu s'a născut nimic. S'a născut 151 martiri și 300 anteluptători cari dacă ar fi potut ne ar fi mâncat toate fundățiunile de până acum. I-au mâncat banii Ligei, — bine au făcut.

Mierea mâncându-se, muștile au ramas fără hrană. Ce să facă? Să bat, să alungă; s'bor pre nasul lui Urechea, pe al lui Sturdza, pe al lui Catargiu ba însuși regelui îi fac încomodități. Cei ce se numeau de „martiri“, „semizei“, se numesc între sine de hoți, de tâlhari etc.

Noi toate le-am prevăzut. Nu odată ne am exprimat părerea: „Solidaritatea acestor oameni e zidită pre banii Ligei“. (Ungaria, 1893 nr. 10.)

Apoi mai simțim una, un pericol mare pentru statul românesc și pentru româtime.

Un om fără drepturi în România e serbătorit în butul regelui, guvernului și a alianților statului românesc.

Un parvenit dintr'alte țeri restoarnă guvernele.

Pute-s'ar d'aceste întempla într'alte țeri? Zăvozii „causei ardelenene“ aruncă totodată jar și în pērul României, căci aestora li tot una fără patrie sau cu patrie. Cei ce își vënd patria României aceia o vor vinde și pē ea occasional-minte.

România în loc să ne fi dat noauă lecțiuni din iubirea de patrie a făcut din noi trădători. Iacă trădătorii astăzi restoarnă guvernele României; mâni vor resturna și tronul.

Am putea face o politică mai sănătoasă: a trăi în tihnă și frățietate cu ungurii. Aceea ar fi politica cea mai naturală pentru noi: a ne întări, a ne cultiva, a ne înbogăți; a trăi ca români în iubire de patrie, firește cu lucru, cu muncă serioasă, iar nu cu flecure, cu memorande, cu prostii de frasuri goale cari pot avea valoare numai înain-

tea proștilor. Ce s'ar alege atunci oare de martiri? În frățietate cu ungurii, n'ar fi mai mult poporul subjugat și n'ar fi belit de martiri extra.

Suntem *inglodati!* Politica minciunilor și a păralelor ne a înglodat. Ne luăm de pēr. Rușine de cei ce ne-au condus.

Gr. Moldovan.

ÎN PENINSULA BALCANICĂ SE NAȘTE O LIMBĂ ROMANĂ.

Procopiu zice, cumcă împăratul Iustinian I-ul (526—555) atât a edificat încât abia se poate numără mulțimea edificelor. Dunărea a despărțit pro goți și huni, de cătră romani; astfel Iustinian asigură imperiul contra invasiunilor barbarilor prin aceea, că pre malul drept al Dunării a restaurat toate cetățile ruinate.

„Voi începe însă cu locul nașterii împăratului“, continua scriitorul. La dardanizi, cari locuiesc în vecinătatea epirotilor, în locul numit Tauresion, a existat o fortăreață Vedortana (Βεδερτινα)¹. Acolo dispuse să se edifice o cetate, pre care o a numit *Iustiniana prima*; cuvîntul „prima“ — esplică Procopiu — în limba latină însemnează cea d'antăi (prima), (πρωτηδε τοϋτο τῆ λατινων φωνη συνεται πριμην²). Provăzînd cetatea cu mult confort, o făcîu resedință metropolitană cu iurisdicțiune asupra întregului Illyrie; înainte de aceea resedința în Sirmium, iar după ce aceasta cetate a fost ocupată de Attila, a fost în Thessalonica. Aproape de

aceea a fost Ulpiana; încunjurîndu-o și pre aceasta cu zid de piatră, o numi *Iustiniana secunda*, pentru-că σεκονδα, zice Procopiu — în limba latină atîta însemnează cât în cea greacă δευτερα a doua. Cu intențiunea mă folosese de acestea cuvinte, cari documentează aceea că ce trecere a avut limba latină încă și pre tîmpul lui Iustinian în peninsula balcanică. În onoarea unchiului său edifică nouă cetate, cu numele Iustinopolis³. Dispuse reinnoirea zidurilor cetăților Sardica, Naissus, Germana și Pautalia, — fiind acelea ruinate prin huni, precum am vezut.

Procopiu enumăra după aceea după provincii atîta nouăle cetăți, cari înainte de aceea n'au existat, cât și cele vechi; pre cari Iustinian le-a reînnoit. Astfeliu pentru esemplu în Epirul nou și vechiu dispuse edificarea alor treizeci și opt de fortărețe și reînnoirea alor patruzeci și șese.

Considerînd numai fortărețele dardaniene, acolo deveniră nouă: Labrion, Kastimon, Rabeston *Kastellion* Akrenza, Terias, Drullos, Victorias; iar numărul fortărețelor renovate e șezeci și

¹) Textul grecesc o numește *εφοριον*, iar traducătorii latini o numesc «castellum» cu afiu de mai potrivit cuvîntul «fortăreață», acărei înțeles original coincide cu cel grecesc.

²) Lîngă Kōstendilon Skopje, de sigur în mijlocul peninsulei lîngă Ochrida. Direcek, Geschichte d. Bulgaren, q 85.

³) Limba latină nu suferă cuvintele compuse, ca cea greacă; Iustinopolis «Urbs Iustini». Limba maghiară iubește compusețiunea în numiri de loc, mai virtos cu cuvîntul „sat.“

unul, afară de acestea mai enumără încă noauă fortărețe de pre teritorul Sardik-ei, ca aparținătoare ei (ὑπὸ πάλιν Σαρδικῆν). — Summa tuturor fortărețelor, atât noauă cât și renovate, se urcă la șese sute. Cumcă dintre acestea numele color mai multe is din limbile vechi, sē poate înțelege de sine. Atari sunt sigur celea în terminațiunea *para*, precum: *Dardano-para*, *Dardopara*, *Mutzipara*, *Skaripara*, *Cheodupara*, cari reamintesc limba beșilor. Sunt și cu nume grecești, de ce nu trebuie sē ne mirăm, precum: *Etychiana*, *Dusmanes* (Δουσμάνες) *Pistes*. Pro noi însă mai virtos ne interesează celea cu nume latinisate, precum: Florentiana, Marcélina (Μαρκελλίνα), Primaniana, Romaniana, Victoriana, mai departe:

Kopo-malva, Kastelona, Kastello-bretana, Kastello-novo;
 Longiana, Lopo fontana;
 Martzipetro, Mutziani-kastellum;
 Priskupetra;
 Regino-kastellum;
 Skeptae-casas (septem casas);
 Tredetitilius;
 Tugurias;
 Tikanovo etc.¹⁾

Acestea nume latinisate dovedesc acea, că acolo limba latină a început a deveni limbă poporală, care între altele începe ași pierde înțelesul casurilor. In limbele neo-romane rădăcina numelui serveșie de acusativ atât în singular cât și în plural, care în singular lasă afară pe *m*. Intre numirile locali latinisate enumerate Terias, Viktorias, Tugurias, Septecasas sunt acusative plurale. Și Tredetitilius e mai mult tredeticiás. Iar Kastello novo, Vika nova sunt chiar italianisate.

Dintr'acestea se vede clar, că deja pre tēmpul lui Iustinian I-ul s'a început formarea unci limbi latine vulgare, ori poporane în peninsula Balcanică, despre ce Procopiu cu greu a potut avea idee și încă cu atât mai puțin, deoarece acolo deja nu mai există limba latină literară

¹⁾ Procopius, de Aedificiis, ibi. IV. 1—4 edițiunea Bononiană.

Ear, a trebuit sē stoie aproape do viața de toate zilele, deoarece n'a numit așon-ică limba latină, cum o numisă pre aceasta Priscus înainte do aceea cu vro o sută de ani.

Nu preste mult însă apare un alt fenomen a limbii născānde. In anul 579 Khagan-ul (Bajan) avarilor înspăimântă și Constantinopolul. In urma (pre la spatele) aceluia pornește din Haemos ducele roman Comentiolos, ținând cătră Kalvo-munti și Livirdurgo, și; observă, că nu departe Khaganul dispune întinderea șătrilor, fără a avea ceș-cevaș presumpțiune, iar marea parte a armaței vagabundează prin Thracia. Comentiolos adunându-și la olaltă armata, pornește spre Astike demāndānd precauțiune maro preste noapte, ca astfelu dimineāta sā poată atāca ca un vifor castrul avarilor. Dar o întēmplare nefericită nimiceste total acest plan frumos. Apunēnd soarele ei merg în liniște la lumina lunii. Un dobitoce purtătoriu de povoară trăgea după sine pre pāmeut povoara cei căzuse de pre spate, cea ce conducătoriu lui nu a observat. Omul ce urma void a-și face atent soțul ca sē-și tocomească povoara, fi strigă în limba locuitorilor (ἐπιχωρίῳ γὰρ ἄρτι): „retorna“ adecă întoarce-te! Auzind însă strigătul și ceialaltți și repetāndu'l unul pre altul se îndemnară la fugă, și astfel Khaganul scapă de un mare periclu²⁾.

In asemenea mod enerează aceasta și un alt scriitoriu. „Khaganul a pornit spre miază-zi în Thrakia. Kamentiolos, fiind ascuns în pădurile Haemus-ului, eșind de aici afară cu Martinos, dā preste Khaganul nepreparat, a cărui armată era înprăștiată prin Thrakia. Aceasta a fost o împrejurare foarte favorabilă, pentru a îndeplini ceva măreț; însă întēmplarea o zādārnici. De pre spatele unui animal scāpātasē povoara ce ducea; spre a o tocmi soțul îi strigă proprietarului „în limba patriei“ (πατρώῳ φωνῆ); Torna, torna fratre! (întoarce-te frate). Acesta strigat însă proprietariul animalului nu l'a au-

²⁾ Theophylaktos Simokatta: II. 15. edițiunea Bononiană.

zit. Dar auzînd cialalți, și cugetînd că inimicul li-o în spinare, au început a striga din resputeri: Torna! torna! și o luară la fugă.

Istoriara aceasta a decurs în muntele Haemos, astfel limba locuitorilor = *ἐπιχωρια γλωττη*, sau „limba patriei“ *πατρῶα φωνή*, o limba celor din Haemos; aceea însă o limba nouă romană, sau limba vulgară romană. Numirea „Holvomunti“ = muntele pleșuv, precum și cuvintele „retorna“ (*ρέτονα*) sau „torna, torna fratre“, *τέρνα, τέρνα φράτρε!* = uităto sau intoarcete îndărapt frate, încă sînt italianisate.²⁾

Cuvîntul „fratre“ o accusativul singularului din care *m* a ramas afară, precum sunt făcute cuvintele italiene padre, madre, fradre, din latinele patrem, matrem, fratrem, (In limba italiană a diminutivului *fratello* e identic cu latinul frater; iar *fra* însemnează călugăr.

Scriitorii amintiți, precum Procopius, Theophylactos Simokatta, Theophanes, limbii nouă romană, precum nici numele poporului, ce o vorbia. Ma nici chiar Constatin Porfirogenitul nu o numește, care pre la anul 950 a descriș provinciile imperiului (de thematibus). Numai după aceea cam după 25 ani prin 976 se aude pentru prima dată

1) Theophaues, Chronografia, 394 edițiunea Bononiană.

2) Thunmann, care după cum știu eu, primul a făcut cunoscută limba română din Balcan științii Europene (Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker. Leipzig, 1774. p. 341.) a știut din isvor secur, cumă românii din Balcani s'au îndatinat a zice „toarnă frate“, dacă roagă pre cineva să ajute a ridica un cal căzut, sau povoaara aceluia. „Herr Tzechani (un tiner moscolitanu student în Halle) hat mir versichert, dass die Wlachen noch heutigen Tages „Tóarna fráte“ zu sagen pflegen. Wenn die jemanden bitten ein umgefalleues Thier, oder dessen Last, wieder aufzuhelfen“. Ladislau Iosif Pic, prin aceea voește a slăbi acest document limbistic, că nu știu de unde au putut fi soldații; au putut fi și din Italia. „Es ist unbekannt, woher jene Truppe Soldaten gekommen und ueber seeische Soldaten auf der Balkanhalbinsel und umgekehrt keine Seltenheit sind.“ (Abstammung d. Rumänen, Leipzig 1880 p. 54) Dar scriitorii grecești o numesc apriat limba patriei. *ἐπιχωριος γλωττα πατρῶα φωνή*.

numele nou de popor, numele de *Blach, Vlach*.

Putorea bulgarilor, care a fost mai mare sub Symeon (873—924) așadar pre tîmpul Arpadului și Zoltanului nostru, începû a o înfrîna împoratul byzantin Nikophoros Phokas, când în 968 provoacă pre Sojatoslav, pre marele duce de Kiev la alianță contra Bulgarilor.

Sojatoslav repoartă ușor învingere asupra Bulgarilor, dar o silit să se întoarcă în țara sa, Kiev-ul.

Îndată după aceea apare din nou pre peninsula balcanică, ocupă Preslava-Mare reședința Bulgarilor de lângă fluviul Kuncesija, trecu presto Balkan, și după ocuparea cetății Philippolis (970) ajunge la granița Greciei, nu ca aliat, ci ca inimic. În Constantinopol însă dela anul 969 domnește armeanul Ioan Tsismiskes și acesta scoate afară pre ruși, ocupând pre sama sa Bulgaria orientală. Murind Tsimeskes la anul 926, bulgarii se rescoolă sub conducerea fraților: David, Moise, Aron și Samuilă, contra împăratului Basilos al II-lea. Pre David îl omorîă *blachii* la locul numit „Goronii (stăjarii) frumoși“, pre drumul dintre Kastoria și Prespa. Aici aflăm de întâiașdata numele poporului *blach, vlach*, la scriitorul bizantin Kedrenos³⁾.

Imperatul Basilos și îndroptă atacurile amintite contra inimii bulgărimii aceea contra regiunilor Struma, Vardan și Ochrida, prin 1013. Pentru aceea Samuil ducele bulgarilor, drumul principal dintre *Kimpu-longe* și *Kleidion* îl face neumblat prin fortărețe și întărituri de pământ (șanturi). „Kimpu-longu“ = *campus longus* — (ungurește *Hosszu-mozó*, nemțoste *Langenfeld*) — a cel dintâi nume topografie, pre care 'l cunoaște literatura.

3) Τοῦτον ἐστὶ τῶν τεσσαρων ἀδελφῶν Δαβιδ-μὲν εὐθὺς ἀπεβίω ἀναρθεῖς μεσον κκοτορίας καὶ Πρέσπας, καὶ τὰς λέγμενας καλὰς βρῆς παρὰ τῶν Βλαχῶν ἐβίτων. Kedrenos II. 43. edițiunea Bononiană.

3) Tirecek (Geschichte der Bulgaren, 195.) pune acest Kimpu-longu aproape de Strusnița, de altmintrea acelea regiuni sunt mai puțin cunoscute

Prin un rebel sîngeros, ce a durat patruzeci de ani, Basilios a nîmicit puterea bulgară în 1018, întinzînd din nou imperiul byzantin pînă la Dunăre. Petrecînd iarna în Atena, în 1019 s'a întors cu triumf în Constantinopol, unde poporul l'a primit cu mare bucurie pro imperatul de 64 de ani, căruia i-a și complit porecla de „ucigătorul bulgarilor“ (βουλγαροκτόνος). Independința politică a bulgarilor ce e drept a încetat, dar i-a ramas independința bisericeii bulgare. Capul ei însă nu va fi patriarc, ci numai metropolit, care va reșede în Ochrida. David patriarcul de mai înainte care a fost ținut mai mult cătră byzantin, a fost desbrăcat de demnitatea patriarchală și în locul lui ajuns de metropolit al bulgarilor egumenul unei mănăstiri, cu numele Ioan.

În 1020 Basilios întări prin trei chrisoave drepturile bisericeii bulgare și teritoriul ei ²⁾ *supunând pre toți românii Bulgariei metropolitului din Ochrida*, care va fi îndreptățit a aduna dela acei români veniturile sale economicali, cei compet și cari sunt obligați a stima pre metropolit, și ai primi sfaturile și dispusețiunile³⁾.

decât să se poată stători locul strîntorilor „Καβου“ e într'arevăr cuvînt românesc, în locul latinului Campus.

¹⁾ În diecesa bulgară au fost treizeci de episcopii. De ea s'au ținut Epiros și Albania pînă la Saina, Macedonia, Thessaliă nordică, Rhodope, Sofia, Bdyn (Widin), Lunca Morava, Belgrad, Prizzen, Rasa și Lipjan. Metropolia de Durazzo se ținea de patriarchatul Constantinopolului, precum cinci episcopate dunărene (afară de cea de Odyn) s'au dispus de a fi sub metropolitul Silistriei (drester). E de interes să vedem, că în 1029 fiește care episcop căți clerici a avut și căți darici (pároikos), adică economii legați de gliă (Adecă căți preoți și parochiani am zice azi.) Cel mai mare numer, adeca 40 clerici și 40 economi, l'au avut episcopatele de Sofia, Nis, Belgrad, Skopje și de Petra (în Thessalia). Mulți aveau numai căte 12—15. Episcopii bulgari în 1020 cu totul la olaltă au avut 685 clerici și 655 de țerani legați de gliă (Girecek, G. och, d. Bulgaren, p. 202), și acești țerani legați de gliă au fost mai cu samă români.

Καὶ λαμβανοὶ τεκανοὶ κόνιακτων καὶ τῶν καὶ πάσον Βουλγαρίαν Βλάχων, καὶ ἰωνπερὶ Βαρβαρῶν Τευρκῶν, ὅσοι ἐντὺς Βουλγαρικῶν ὄρων

În anul 1272 Mihai Palacologul întări acel chrisov.

Astfel pre la anul 1020 au locuit români nu numai în muntele Haemus, ci și prin toată Bulgaria imprăstiați. Căci celea două Mesii vechi, apoi celea două Dacii Auroliane, adeca Dacia-ripensis seculul al III-lea și al IV-lea s'au fost latinisată cu totul, erau părțile Bulgariei de nord. În părțile amintite ce e drept mai întai colonisarile slavice, iar după aceea poporul bulgar care deja pînă prin anul 983 adeca pînă la moartea lui Symeon s'a fost slăvisat, consumau poporățiunea latinisată, strămtorindu-o tot-odată și între munții de sud, dar nu o au putut stirpi cu totul, după cum arată istoria.

Însămnări de valoare documentează, că deja pre tîmpul omorîtorului de bulgari Basilios locuiau românii nu numai în Bulgaria, ci și în munții Pindului și în Hellas. Aceștia de bună samă au fost duși acolo prin innundarea slavilor, căci știm din mărturisirea lui Constantin Porphyrogenitul, că pre tîmpul domniei lui Constantin Copronymul s'a slavisat întreg Peloponesul și Hellasul³⁾. Anume împăratul Basilios a dispus pre Nicolita Kekaumenos de ducă al Hellasului (εὐδὲ Ἑλλάδος) și de arhonte al românilor de acolo (ἀρχωντος Βλάχων Ἑλλάδος) care demnitate duplă o a purtat și Kekaumenos din 964 pînă în 983. Larissa i-a fost reședința acolo îi locuiau și cei doi fii ai lui, unul ca dispunătoriu în anii 1066—1071 când fū ca conducător în lupta contra românilor din Pind, cari s'au fost reșculat din cauza povoarei de dare. Nepotul lui Nicolita Kekaumenos un tîmp oare-careva a fost ca polemare (oficir de armată) în Hellas. Pre cum dînsul s'e esprîină la școală n'a umblat. ceea ce a scris despre trecutul românilor, aceea o a luat din tradițiunea poporală, între

εἰσι, τιμᾶν δε αὐτὸν καὶ σεβεσθαι μεγάλως καὶ ακούειν τοῦ λόγον αὐτῶν

Din golubiuakiat la Girecek (Geschichte der Bulgaren, p. 214), cât și la Pic (Über die Abstammung der Rumänen p. 21.

¹⁾ Ἐσθλαβῶτη δε πάσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βαρβαρος De thenatibus II. 53.

care popor el și strămoșii lui au trăit aproape o sută de ani.

„Fluvius Pleros (care o un ram a Peneus-ului) isvorește în Pind și azi se numește Bleuros (Μπλεούρης) curge prin o luncă lată printre români, împărțindu-i pe aceștia în două părți, astfel zice Kokaumenos. Aceasta vă scriu vouă și următorilor voștri: Generațiunea română (τῶν Βλάχων γένος) o coruptă și necredincioasă; nu o fidelă nici lui Dzeu, nici împăratului, nici chiar sinoși însuși. Patronul mincinos și crudel (φῆσι δεταί δε πολλὰ καὶ κλέπτει πάν) o gata a se pira pro toate amicilor și consengenilor soi, o gata a și călea jurământul. Nici când nu s'a ținut fidelitatea, nici chiar împăraților celor mai de mult. Trăian i-a învins. Decabal, regele lor, a fost ucis, ducându-i pe suflă capul prin urbea Roma. Aceștia sunt așa numiți daci în Akanania și Epir, nu numai în Haemus, ei beși Odinioară au locuit în locuri întărite la Dunăre și Sava, unde acum locuiesc sârbii. Simulând fidelitate împăraților coborându-se de acolo pustiau pământul romanilor: pentru aceasta aceștia (împărații) mându-să pre iei, i-au bătut și împrăștiat. S'au dus deci în Epir, în Macedonia, dar mai mulți în Hellas. Români sunt pusilanimi, nici la inimă (fricoși) dar din frică tot-odată și obraznici, pentru aceea vă sfătuesc, să nu le credeți (παραγγέλλω οὖν μιν, ἵναμὴ πιστεύητε τοῦ τοις τὸ ὄνολον).“

„A întrebat cineva de români: unde vă sunt acum muierile și turmele? au răspuns: în munții Bulgariei. De oarece se îndatinează ca turmele și casnicii lor să petreacă din April până în Septembrie pro munți înalți, unde e frig mare).“

Kokaumenos o scrie această urma-

1) Insemnarea lui Kokaumenos prin o copă mai din urmă a ajuns în biblioteca synnodală din Moscova, și dintr'aceea a comunicat unele estrase prof. Vasiljeosky în 1831. Toate acestea le citez parte din Tomaschek („Zur kunde der Haemus-Halbin: el,“ Vienna, 1882, p. 59—62. II.) parte din Ladislau J. Pic: Zur Rumänisch-Ungarischen Streitfrage. Leipzig, 1886. vezi pagina 31—36.

șilor, ori consengenilor săi ca un fel de admonițiune, cari după cum se vede au fost domni de pământ a unei părți a românilor. Ceialaltă românie probabil au locuit în dominiile împărătești plătind dare, pentru a cărei povoadă s'au și rescultat în 1066.

Kokaumenos celea onărate despre Traian și Daci le spunu după tradițiune; aceasta însă stă foarte departe de adevărul istoric. Și aceasta dovedește, că nici când și nici o dată nu se poate lua tradițiunea de isvor istoric.

E interesant însă în aceasta însemnare aceea, că românii au ajuns în Epir, Macedonia și Hellas, din provinciile dunărene, unde s'au fost latinisat mai tare indigonii. E interesant și aceea, că acești români și țineau vara turmele în munții Bulgariei, cari munți n'au putut fi decât în Bulgaria de sud, adică în Macedonia; deoarece știm, că și aceasta provincie a aparținut Bulgariei.

Aplicarea românilor de a se mută documentează și aceea, că au apărut de timpuriu pe peninsula Chalkidică greisată cu totul. Pre muntele Athos (pre muntele cel aproape acoperit de celea mai renumite mănăstiri a bisericii orientale), s'au fost așezat trei sute de familii române (τριακοσίαν φαμίλιαν ἦσαν ἑπαντες οἱ Βλάχοι) după cum ne spune o scriptă a mănăstirei Iberon, a căror locuință cași airea o numeau *katun* (κατοῦνες). In contra disciplinei mănăstirești călugării comunicau liber cu ciobanii românilor vecinoși, a căror muieri și fete ciobăneau îmbrăcați în vestminte bărbătești, dela călugeri cumpărau nu numai caș și lână ci și și petreceau cu ele. Ajungând aceasta la știrea patriarhului Constantinopolian Nicolau, și acesta a opriit cu totul comunicarea cu lumea esternă și împăratul Alexiu Konnen îi colonisă pro români la 1097 în Pelopones. Renumitul caș de Athos l'au pregătit de aci înainte înșiși călugării.

(Va urma.)

Paul Hunfalvy,

LEGIILE ȘI DATINILE VECHI ALE SECUILOR.

Referitoriu la originea Secuilor, pro cari tradițiunea națională îi ține de romășitele lui Attila, oamenii noștri de știință au lăsat deosebito păreri și hypothese; mai de aproape Paul Hunfalvy negând originea hunică a Secuilor și timbrând tradițiunea națională de o minciună scornită propagă de adevăr infalibil-ăceea țesă: — care după el e mai pre sus de orice îndoială, — cumcă: Secui sunt nescari coloniști așezați în partea ostică a Ardealului, pe fondurile regești, ca păzitori de graniță, aduși din părțile de osebite ale Ungariei de St. Ladislau sau de un alt următoriu al lui¹⁾.

Cumcă aceasta hypothesis¹⁾ lăsa deja de Schlöser și prin Hunfalvy mai amplificată, spre a cărei adevărire nu se poate aduce nici cel mai mic document istoric, e inacceptibilă, o dovedese aceasta ca lumina soarelui datinile, dreptul public și privat al Secuilor, cari după înființarea regatului ungar n'ar fi putut fi în valoare în decurs de seclii între coloniștii regești aduși ca grănițeri din părțile Ungariei, și a căror origine se poate și trebuie a se deduce pre tîmpul străvechiu național, ce a premers creștinismului și înființării regatului.

Din acest punct de vedere voi examina, deci unele puncte din datinile și legile constituționali ale secuilor, despre cari susțin mai pre sus de orice îndoială, că n'ar fi putut esista în viață și în praxă, dacă secuimea și-ar fi datorit originea, constituțiunea, dreptul public și privat colonisării regești.

I. Adunarea națională a Secuilor.

În Transilvania nobilimea maghiară ca proprietară a comitatelor, Sașii colonizați aici în seclul al XII-lea și dotati cu un teritoriu independent în părțile

Sibiione, precum și Secuii cari trăiau pe pământul lor propriu în libertatea moștenită dela strămoșii lor, deosebit fieștecare țineau adunări naționale în cari și ordinau agendele după legile sale. Cercul de activitate a adunării naționale a Secuilor însă s'a deosebit esențial atât de cercul de activitate a adunării naționale a nobilimei, ori a săsimei, întru cât adunarea națională a Secuilor însăși a ales membrii tribunalului celui mare a secuilor, pro aceia i-a tras la răspundere și dacă ia aflat vinovați i-a judecat la esiliu perpetuu și i-a pierderea averii mobile, și încă cu o așa putere absolută, încât unei atari judecări nici regele nu putea da agrățiare.

În rezoluțiunea luată în adunarea națională secuiască din 1505 se poate ceti: „Noi locuitori întregului pământ secuiesc și a tuturor scaunelor din toate scaunele fiind de ori ee stare socială... în mod irevocabil și perfect am decis și am demândat ca să se țină de toți locuitorii țerii noastre aceea, cumcă din-oamenii cei de frunte, locuitori ai scaunelor Odorhei și Cristur, să se aleagă patru, și tot dintre locuitorii numiți călăreți a acelor scaune să se aleagă 13 de juzi și administratori ai justiției amăsurat autorității și puterii indatinat în țara noastră secuiască, cari într'o sumă ar fi 17, și cari ar reprezenta pro secui de ori ee categorie cu ori ee scaune și în ori ee țară.“ Dispune apoi adunarea, că vor administra justiția imparțial fiește căruia. „pre care dacă o vor îndeplini, foarte bine; dacă undeva nu, de ce ferească Dzeu, dacă dintre juzi oare careva își va u ta de Dzeu și s'ar desprețul și mântuirea sufletului și s'ar abate depre calea dreaptă, înduplecat fiind la acestea sau prin rugare, sau pri donuri, sau pentru folosul seu propriu, unului ca atare indată se i se aducă scutință de a fi esilat, perzându și pre lângă aceea ca o persoană timbrată de credință și conștiință

¹⁾ Hunfalvy, Magyarország ethnographiája 209 — 304 l. și tot el, A székelyek 44—49 l.

falsă, să nu mai poată rămănea și locul în țara noastră secuiească. Ma și acela care s'ar nisul să ajute reîntoarcerea a casă a acolor esilați, asomona să să esileze, ca apărătorul atăror oameni“.)

Adunarea națională din 1606 ținută în Agyagfalu, ca să pună capet noînțelegerilor și revoluțiunilor dese ivite pre acest timp în țara Secuilor, a adus următoarea decisiune: »dacă însă cineva dintre noi sau dintre cei de frunte, sau dintre călăreți, sau dintre oficianți, precum scriserăm mai nainte, ar face vr'o reșcoală sau adunare cu acol scop. ori o ar duce aceasta îndeplinire: atunci numai decât să 'și poardă oficiul și onoarea, ca unul care s'a desăinat de corpul adoverat, și care o nevrednic de a mai figura între noi fiind trădătorul națiunei, nici să fie iertat mai mult să fie considerat de lego, să nu poată purta nici un oficiu, și aici în țara secuiească să nu poată locul nici când; cu toate acestea dacă va avea ceva moșie aceea să rămână crezilor adevărați²⁾; și acestor fel de oameni ca unor perfizi nime să nu le poată da grația afară de principe, precum și secuimea întreagă într-o înțelegere fiind, iar averea mobilă să se deie de pradă, și el să fie esilat.

„Dacă însă un astfel de trădătoriu ar fi din poporul de rând, acela asemenea să fie esilat și întreagă averea să se deie de pradă, și și aceluia grația nimeni să nu-i poată da afară de principe, ci numai secuimea întreagă.³⁾»

Din aceasta decisiune vedem deci, că adunarea ținută în Agyagfalu, pre lângă cea, că referitor la trădătorii și revoluționarii judecați la esiliu perpetuu, susține dreptul de a grația adunării națio-

¹⁾ Székely oklevéltár (Archivul secuiească).

²⁾ Adunarea ținută în Agyagfalu (prin urmare a șters decisiunea adusă în adunarea din Odorheiu, ținută cu un an mai nainte, în care se deciseră nu numai esilarea judelei și pierderea averei mișcătoare și a moșiei; pre care după legile străvechi secuiești, secuicul nu o putea perde nici în cazul de perfidie ori condamnare la moarte.

³⁾ Székely oklevéltár, t. I. p. 315

nale, tot acest drept îl recunoaște și regelui.

Cuncă însă în țara sēcuiilor acela a fost dreptul străvechiu sancționat prin us, că adocă nici regelu n'a potut agrația pro col esilat de adunarea națională, apare din decretul lui Ulászló II-lea dat în anul 1499, în care a dat și întărit formă de privilegiu legile vohi și datinile buno a sēcuiilor, cari au fost în us din timpuri străvechi, și pro cari secuul i-le-au fost așornut cuprinse în puncte. Punctul din această cartă de privilegiu (ori decret), referitor la acest lucru, sună astfel: „Mai departe de aci înainte secui să nu mai cutoze a jăfui casa nimerui, și nici să nu poată judeca la moarte pre nimeni din propria lor activitate (propria auctoritate) fără știrea ișpanului secuiește, sub pedeapsă de a fi timbrați de tradare vecinică.“⁴⁾

„Mai departe când cineva dintre secuul, înerezându-se în ori ce ajutoriu, ar aduce legi noauă și stricăcioasē privat, ori vr'un scaun, cari ar fi îndreptate în contra țerii (contra rempublicam) și în contra bunăstărei comune, sau ar vătămă ori apăsa comuna în drepturile și averea sa, sau ar cutoze a conturba drepturile, bunele datini și legile drepte ale sēcuiilor, cari se referesc la starea și binele de obște, și acela n'ar vol a să abate depre calea oprită nici la admoniarea legală din partea juzilor de scaun, sau sar revolta contra judecății adusă de ei, atunci judele acelu scaun e datoriu a conchema locuitori acelu scaun pre o zi și un loc anumit la rugarea simplă, dar vrednică și motivată a acelu vătămă, și dacă spre judecarea și deciderea lucrului acela scaun n'ar fi de ajuns atunci să conchemăm oamenii și din alte scaune: când însă ar fi lipsă atunci căpitanul Odorheului la mandatul seniorilor (ex mandato seniorum) să concheme întreg publicul celor trei scaune secuiești, și după ce aceștia au ascultat acusa și au decis lucrul, părțile litigante să 'și poată duce judecata la ișpan, și

⁴⁾ Di aceasta se vede clar, care a fost noul legal la secuul înainte de anul 1499.

astfel fără voia și recercarea acestuia nimeni se nu cutoze a păgubi, ori a vătăma în persoană, cri avere pre cinova în mod privat, ori îndătinat. Și dacă ispanul v'a vedé și v'a recunoaște, că au adus judecată dreaptă și bună, să fie dătoriu a lăsa în loc aceea judecată sau să investeze pe nou cauza și astfel să aducă judecată nouă. Și astfel dacă vre-un secu' ar' greși în ori ce mod în contra celor amintite, atunci să fie pedepsit cu pierderea capului și a averii mobile. Sau dacă vre-un esilat sau făcătoriu de judecată în modul amintit ar' recurge la regele, preotul suprem ori la stegari (zászlós urakhoz), Măiestatea Sa regele va binevol a scrie ispanului și secuilor, dându-le de știre despre lucru, știricind dela ei despre aceasta causă. crimă ori transgresiune; și dacă Măiestatea Sa regele, nu va ținea de mare monument crima, și transgresiunea voind a da astfel grația, să o poată da aceasta liber și si fără învoirea secuilor: că n'ar fi lucru euviincios să fie închis drumul autorității regești. și astfel regele să nu poată agrafia dacă mai nainte nu iar recerea pre ei.

Dacă însă Măiestatea Sa regele așa va socoti, că crima și transgresiunea o mare și grea, atăror oameni apoi nici Măiestatea Sa să nu le deie grație.)"

Din aceasta să vede fără îndoială cumcă Ulászló al II-lea s'a nisuit întru aceea, că cu rostringerea cercului de activitate a adunării naționale secuști, să asigure tronului dreptul de agrafiare, după ce va fi ascultat ispanul secuesc și adunarea națională: dar cumcă cu ce puțină considerare au fost secu' față de dreptul suținând în acest mod încă pre timpul chiar a lui Ulászló al II-lea, arată decisiunea adunării din anul 1505 ținută

¹⁾ Decretul lui Ulászló al II-lea prin care întărește legile și datinile vechi ale secuilor, l'au edat după copia din secolul XVI, aflătoare în arhivul de stat cesare-regesc pre care copiă a binevoit a o comunica cu mine Árpád Károlyi. Dr. Alexandru Kolozvári și dr. Clemente Ovári lăsând afară întru ducerea și închirerea, Monumenta Hungariae Juridica-Historica. Magyarországi jogtörténeti emlékek I köt. 2--7. 1.

în Odorhei, care după cum am văzut, a croit pedeapsă de esiliu perpetuu, de perderea oficiului și a onoarei, de jăfuirea averei nobile, ma cu vătămarea străvechiului drept secuencesc chiar și perderea moșiei, nu numai asupra judecătorilor aleși de adunare dacă nu vor umbla pre calea logei ei și asupra acolora cari ar lucra în interesul lor.

Dispuștiunea mai sus citată a lui Ulászló al II-lea, ca contrariu cu modul de legiuire secuioască străvechiu, adunarea națională nu s'a recunoscut de obligătoare pentru sine și nici nu s'a lăsat se fie restrânsă în cercul seu vechiu de activitate. O dovedește aceasta mandatul adresat de regele Ulászló al II-lea în anul 1507 către nádorul Emeric Perényi către judele de curiă (országbiró) conto Petru de Szentgyörgy și Bazin, tot odată către voivodul (principele) Transilvaniei și ispanul secuilor și către Suma Požsa ispanul Timișului și căpitanul șesului Ungariei, în care dispune că pre Szentgyörgyi Tóth Miklós, pre care toate 3 clasele secuenești l'au citat înaintea lor în o causă oarecare-va; dar care atunci nu s'a prezentat morbos fiind și acăruia fiu cu numele Ioan s'a făcut om de curto la voivod (principe) contra opririi secuilor, că nimeni dintre ei să nu steie în serviciul voivodului, și pre care din această causă secu' l'au eschis dintre ei esilându-l și tot-odată ocupându-i toată averea mobilă și imobilă din Benefalva și Kisfalud, se-i introduceă din nou în averile ocupate, și după aceea presté scurt timp să-i citeze, și să-i asculte și să aducă asupra lor-judecată dreaptă.²⁾

Cumcă, cu ocasiunea esilării lui Szentgyörgyi Tóth Miklós, adunarea națională (universitas regni siculorum) pre locuitorii din Benefalva și Kisfalud i-a declarat de secu' liberi adecă i-a repus în libertatea lor de odinioară ca pre unii cari mai nainte de aceea s'au folosit de dreptul secuienesesc, să vede din scripta lui Ioan Szapolyai voivodul (principele) Transilvaniei și ispanul secuencesc, dotata în Oșorheiu-Scuiesc (Székely-Vá-

²⁾ Székely oklevéltár. I. p. 317.

sárhely) la anul 1519, în care dispune ea lui Szentgyörgyi Tóth János, fiului lui Szentgyörgyi Tóth Miklós, să i se restituie locuitorii comunelor Benefalva și Kisfalud, ca iobagii ori locuitorii de odinioară ai pământului tătăno-sau.¹⁾ Dar acest rescript dovedește tot odată și aceea, cumcă mandatul regelui Ulászló al II-lea din anul 1508 nu s'a dus în deplinire în decurs de 11 ani.

Apoi că întru cât s'a alipit Secuile de modul lor de pedeapsă, care așa zicând li s'a fost prefăcut în senge prin eșercițiul lui în decursul seclilor, și pro care Ulászló al II-lea în anul 1499 ar fi voit să'l amelioroză prin grație rogoască apare din aceea, că când fruntașii secuilor au voit să închie în anul 1519 un contract în Prásmár cu Ioan Sapolyai voivodul (principele) Transilvaniei și ispanul secuilor, prin care promit cumcă pro viitor vor împedeca ori ce înțelegere de partid ori revoluțiune pro pământul lor, promitând tot-odată sub jurământ că de aci înainte vor apăra în conțelegere libertatea și legile țării secuilor (libertatem et legem Regni istius Siculicolis) au decis tot-odată și aceea, că să vor scula cu puteri unite contra acelora revoltanți cari ar nesocoti judecata legală a scaunului, și pro aceia îi vor pedepsi numai decât, dacă va merita așa ceva, cu perderea vieții sau amésurat crimei cu jăfuirea casei și a averei mobile, sau cu esiliu, ezicănd tot-odată și aceea că acela care nu s'ar scula contra atărora revoltauți, să fie pedepsit numai decât cu perderea capului, a averii mobile, a onoarei și oficiului, și să fie persecutat cu esiliu, tocmai ca un revoluționar, ear între secui să nu mai poată locui nici când fără grația principelui și a țării secuiești.²⁾

1) Szárhgyi Lázár András a presidat în anul 1506 în adunarea națională din Agyagfalu și astfel esilarca lui Szentgyörgyi Toth Miklós, pro cum și eliberarea secuilor apăsați de el încă întemplat în acest (1506) an.

2) Székely oklevéltár I. p. 357. Voivodul Ioan Szapolya, care a fost tot-odată și ispanul secuilor, a putut agrația cu adunarea națională la olaltă pro un secui esilat.

Adunarea națională secuiească încă și prin seculul al XVI-lea ș'a exelat vechiul mod îndatinat de a pedepsi pro apăcătoria libertății secuiești, precum și pro stricătorii logilor și datinelor vechi. După mărturirea lui Nicolau Oláh metropolitul Strigoniului, care a trăit pro acel timp secuii adevă. „dacă se convinse că oarecineva au groșit ceva contra țării ori a binelui public, ori că pre sub ascuns tinde contra libertății lor, pro care pro tot dreptul o proțuiău mai mult decât toată bunătatea lumii, sau vedeau că la mandatul comun nu s'a sculat și n'a mers contra inamicului, atunci toată averea aceluia o dau spre jaf, casa i-o profăceau în ruine și pro el il omorau, dacă il puteau prinde³⁾. Tot astfel serie și contemporanul lui Nicolau Oláh și ursoriul seu în scaunul mitropolitan Antoniu Verancics, care astfel depinge adunarea națională secuiească. „La adunare să presentă înarmați fruntașii (potiores) sed în cerc, coialalti făcând un sgomot mare stau în jurul lor și în continuu protetsează. că nu vor aproba decisiunea adusă, dacă aceea ar cuprinde așa ceva, ce lor nu le-ar plăcea. Și dacă acolo să decide ceva contra voinței lor câte odată și erump aievea. dar numai contra propunătorului își resună din conclucara, ori mișalia căruia o căzut sub o povoară noauă și scindătinată, atăcându-i casa cu gloata prefăcând'o în ruine.

Și la cazul, când cineva ar plănui o atare înnoire, care ar fi spre stricăciunea libertății lor, pro acela il persecutează și cu armele, și dacă il pot prinde numai decât il și omoară înainte adunării³⁾. „Aminteste aceasta datină vechie a secuilor și o chiar și sancționează din partea sa regele Mathia în mandatul său odat în 1473 și adresat cătră Mérai Magyar Balázs voivodul Transilvaniei și ispanul secuilor, prin care dispune că dacă între fruntașii secuilor s'ar afla atari oameni cari ar cuteza a îngrouna cu dare do bani, pro căpeteniile do cai și pedestrași contra libertății lor

3) Nicolau Olahi Hungaria et Attila. 197. p.

străvechi, „neoin numai decât să fie scoși din toate avorile lor contra datinei lor străvechiă¹⁾.”

În țara secuiească ucigătorul cu intențiunea de a ucide și prin mijlocul seclului al XVI-lea a fost pedepsit cu pedeapsă de moarte, de la care nu l'a putut agrafia nici regele.

Articolul de lege al 37-lea concepiat din vechile lor legi la anul 1555 în adunarea din Odorheiu și întărit prin voievozii (principii) regelui Ferdinand I-ul, Ștefan Dobo și Francisc Kendi astfel sună „pontru omorul săvârșit cu intențiunea ucigătorului să moară; grația voivozilor, precum și a regelui nu îl poate apăra contra actorului²⁾.”

Că cu cât au fost mai aproape pedepsele dictate de adunarea națională secuiească asupra criminalilor și cari nu se puteau ameliora nici prin frăția regească, față de pedepsele aplicate în celelalte părți ale Ungariei, o putem vedea din aceea carte de împăciuire, pe care o a edat contele de Szentgyörgy și Bazin cu ocaziunea adunării naționale ținută în Háromszék Zabola în anul 1466. fiind el esmis prin partea regelui ca jude aplanatoriu a neînțelegerilor ivite între fruntașii secuilor Kézdi, Sepși și Orbai și satele acelora și acăreia un punct astfel sună: „că dacă vre unul dintre cei 12 juzi jurați ai scaunului (fiește care scaun avea 12) Kézdi, Sepși și Orbai cari sub de a să alege una a tria parte ($\frac{2}{4}$) dintre fruntași (ori bătrâni, seniores) și doauă a tria ($\frac{2}{3}$) din comune, ar lătra contra modului de legislațiune indicat în detal, sau ștind ar ascunde ori falsifică drepturile oarecui, după investigarea ținută pentru descoperirea adevărului, »să fie vrednic a fi belit de viu și pelea umplută cu paie pre basa votului tuturor

¹⁾ *Verancsics Antal összes munkái* I köt. 147 l. care mai amintește și aceea, că »acăr case le au ruinat, dacă se vor convinge cumcă le pare rău de faptul săvârșit, cu puteri unite i-o reedificat și să împacă cu ei.«

²⁾ *Illi eo facto iuxta consuetudinem ipsorum omnibus bonis exertantur. Székely okl. I. p. 220.*

³⁾ *A nemesség svékely nemzetnek constitúciója.* Pest, 1818. p. 45.

locuitorilor țării (adeca pre basa decisiunii adunării naționale⁴⁾.”

A scris deci corect despre secui Thuróczi contemporanul lui Mathia, »că în moravuri sunt cei mai severi⁵⁾, și Bonfiniu că „și acum își păstrează celea mai severe moravuri și că întru multo să deosebesc de coialați unguri⁶⁾, bine zice deci mitropolitul strigomului Nicolau Oláh care a trăit prin mijlocul seclului al XVI-lea: „Sécuii însă nici pre timpul nostru nu ș'au uitat străvechile moravuri și libertatea lor scythiană,⁷⁾ pro-cum și următorul seu mitropolitul Antoniu Veranesies: »moravurile lor nu dovedesc chiar necultura, și afară de religiune se deosebesc de unguri aproape întru toate datinile, legile și modul de trai.“

Noi deci, pre basa datelor de sus citate, cari sunt mai pre sus de orice în doială putem afirma cu tot dreptul, cumcă secuii în acăr adunări naționale putem vedea susținute drepturile adunărilor naționale magiare străvechi de pre timpurile ducilor, și cari într'atâta au diferit în legi și datine de magiari, n'au putut fi de loc colonii aduse din Ungaria în Transilvania de vre-un rege maghiar.

⁴⁾ *Communi Regnicolarum voto dignus sit ex-coriacionis crimine condemnari et cutis eius straminibus impleri.* Acest decret foarte interesant l'am publicat fracționat după Eder, *Székely okl.* l. 205, 206 p. mai tirziu am aflat însă originalul în arhivul orașului Brașov și l'am decopiat în întregul seu.

⁵⁾ *In moribus severiores. Thuróczi. Chron. Hung. la Schwandner-Scriptores rerum Hung. I. 78 p.*

⁶⁾ *Severiores adhuc mores retinent, multumque a ceteris Ungaris differunt. Bonfi, Rerum Ung. Decreez. Sipriac. 1774. p. 108.*

⁷⁾ *Hac quoque tempestate Siculi veterum morum ac libertatum scythicarum necdum obliti sunt. Nicolai Oldhi Hungaria et Attila. p. 198.*

⁸⁾ *Mores penitus nictulos non habent, verum qui scythicam adhuc praeseferunt cruditatem, omni que pene consuetudine, legibus ac vitae institutis ab Hungaris, religione excepta, discrepant, ne linqua quidem omni ex parte, quum veterum more loquantur similes. Verancsics munkái (opurile lui Verancsics) t. I. p. 144.*

(Văsuru a)

Dr. Carol Szabó.

TESAURUL DELA KRASZNA.

În Nat. Historia cartea XXXIII. cap 17 la Pliniu astfel cotim: C. Caesar primo introitu urbis civili bello suo ex aerario protulit laterum auroorum XV. Din aceasta urmează, că republica romană, desl ea însăși n'a dispus baterea banilor de aur, ma după cum o dovedesc aceasta calculii și datele statistice remase de pre timpul acela, ea nici n'a recunoscut banii de aur ca monedă de plătit, totuși din considerare față de circulația ce era în alte părți, a fost silită să țină o sumă considerabilă de aur în tesaurariul său, care deposit consta din rude de aur (lateres auroi). Fiind că statul nu bătea bani de aur, urmează ce dacă statul roman plătea undeva, aceasta o putea face numai prin rude de aur, pre cari după o datină vechiă romană le punea pre cumpănă și le dau după greutate; prin urmăre tot în acest mod le și primeau în prețuri de plată, și pentru aceea chiar nu va fi deducere prea cutezată, dacă vom afirma că de câte-ori popoarele învinsă plăteau desdaunarea resboiului, sau dușii învingători aduceau trofee în tesaurăriul statului, aurul, unde e amintit după greutate, tot-dea-una a constat din astfel de rude.

Aproape de sine ar urma, că astfel de rude au circulat de secur în loc de bani. E știut însă că valoarea aurului atârână nu numai dela greutatea, ci și dela fineța lui, și dacă putem presupune, că pentru măsurarea greutății lui tot-dea-una și pretulindenea a fost indelate măsurile rocerute, tot cu astfelu de certitudine putem afirma că stabilirea fineții aurului n'a fost toemai așa de ușor lucru, și toemai pentru aceea a trebuit să aple un espedient oare-careva prin care să se fi potut asecura marele public în contra înșelățiunii față de calitatea acelu metal.

În toate monumentele evului vechiu însă înzădar cercăm după date, cari ar

face amintire despro aur de diverso calități. Au cunoscut numai două specii de aur. O specie se numea *aurum*, cocalaltă *electrum*. Despre acest din urmă știm secur, că a fost mostecat cu o sumă considerabilă de argint; celalalt a trebuit însă să fie curat, nu însă în sensul în care vorbim azi de aur curat, ci fără îndoială au înțeles o astfelu de calitate de aur curat, după cum erau atunci în stare a produce prin modul lor de a alege aurul.

Din descrierea obseură a lui Pliniu (N. H. XXX. 19.) cu o siguritate oare-careva putem deduce că modul de prelucrare a aurului a fost o specie a camentațiunii ce era la modă în ovul mediu, care nu era altceva decât arderea aurului prefăcut în grăunțș așa zicând astfelu aurul, și astfelu topit (ars) grecii îl numeau *σφραγος*, din care apoi s'a făcut cuvintul latin *obrussa*, care îndegetează chiar modul, prin care se dobânda astfelu de aur. Aurul care prin topire devenia curat a fost: *aurum adobrussam*, latinitatea decadentă a format apoi verbul *obryzare* spre a arota modul cum se făcea acest soi de aur. Verbul acesta ca verb nu obvine la scriitori, dar ca participiu: *obryzatus* figurează cu termin tehnic în codicile de legi alui Theodosius. Mersului natural a minții oamienilor vechi a corespuns pre deplin stătoria născută din datina comună, prin care au făcut deosebire între aurul acela crud care a fost obiect de comerț în deosebite forme ca grăunțș, țanduri sau praf, și între acela care ca metal lustruit în formă de undă servea în loc de bani. Dela aurul cest din urmă pretindea să fie curățit până la gradul care numai să putea ajunge, și fiind că despre acest lucru nu se pot ușor de a se putea convingo înmediat la probă, la început de bună samă au făcut astfel ca chinezii, cari aurul și argintul ce circulează din

mână în mână la toată vinderea cumpărarea îl sigilează, adică fiește care în acărui mână a ajuns ruda respectivă, o sigilează cu sigilul seu, prin ce oarecum ia asupra sa responsabilitatea, cumcă motatul respectiv și are curățenia recerută.

În imperiul roman, unde la început și aes-rude-le cari serveau de bani legali, statul le a sigilat, ca astfel să tindă siguranța primitivului despre calitatea lui, mai de mult când au venit în circulația și rude de aur, și acestea le au sigilat officios, spre a înșomna că acel aur a fost probat de stat și cumcă testează despre curățenia lui.

Dacă înșă cineva ar mai dubita asupra celui lucru cumcă imperiul roman încă și pre tîmpul Caesarilor pre lângă bani bătuți serveau după greutate încă și rude de aur sigilate ca mijloc de plată, acum o putem dovedi ca astfel a fost.

E lucru cunoscut cumcă Constantin

Marele așa a făcut capet obrazniciei făcătorilor de bani după coniectura verosimilă alui Mommson in 312. v. Gesch. d. röm. Munzwoens p. 763.), că a sistat circulația obligătoare a banilor, adică a despus că solid-ul bătut la ordinea lui fiește cine îl poate respinge dacă acela nu-i din aur curat, ori n'are pondul recerut, adică dacă nu trage 4 scrupuli întregi ($\frac{1}{72}$ font.) De sine să înțelege că urmarea a acestei ordinațiuni a fost, cum că baterea banilor a dovint o bucățire officioasă, și că între solidul bătut și ruda sigilată chiar numai aceea a fost deosebirea, că a dat în circulația bucăți de aur mai mici și mai egale, până când ruda de aur reprezentând un prea mai mare și fiind prin forma sa mai acomodată la pachetare o fost mai comodă pentru solvirile mari și transportarea acestora.

(Va urma)

Dr. H. Finály.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DESPRE CULTUL PLANETELOR ÎN DACIA ÎNAINTE DE ROMANI

Cred că barem întru câtva va fi de interes pentru p. t. cetitori pricepera cătorva însemnări și înțelesuri din limba simbolică a cultului tracic, la a cărei rezultat am ajuns prin propriele-mi cercetări și comparări întru sine.

Pre multe obiecte din colecțiunea mea am observat deja de mult cultura străveche a Asiei mici care desvoltându-se în Syria din elementele culturale ale Egyptianilor și Babilonenilor, prin Hittiti a fost străplântată în Asia anterioară.

Dar numai în tîmpul mai recente am observat aparițiunea aceea de mare moment, cumcă sculpturile despre idolași colocțiunei mele, despre acestea obiecte ce reprezintă cultul planetelor, precum și celea de pre marginile de lut ale

troienilor cari sunt întru toate asemenea idolașilor, zic acestea sculpturi — ținute până acum din greșala de ornamente — propriu reprezintă concepte religioase pre deplin corespunzătoare figurelor acestor obiecte, cari sunt analoage cu semnele ce să pot vedea pre obiectele culturale ale aceazilor a troenilor de tîmpuri stinși depre fața pământului și ale tracilor dacieni isolați aici.

Analogia această dovedește unitatea acelor două popoare chiar din partea religioasă și culturală.

Tot aceasta împrejurare și faptă să mai poate afla și la popoarele de origine cu cele anume: la străvechii locuitori ai șesului Dunării la pelesgi, la străvechii itali, și la coloniile insulelor aegeice; credința străvechiă și cultura, ce

e drept aici dovedește o dezvoltare mai feliurită; de-și însă se poate afla în aceste baze și origina unitară, din care s'a dezvoltat mai târziu mitologia greacă și romană.

După toate acestea numai justă și naturală 'mi poate fi aceea hipotesă, că arta Hallstadtului numită etruscă a putut fi avere tracică comună, și deosebirea ce o cunoșteau grecii sub numele „tyrhen“, iar italii sub numele „tusc“, cu dreptul se poate reduce la unitatea tracică-pelasgică-etruscă. Dacă și tradițiunea clasică așa ne spune, că Roma s'a edificat de către veștii trooni.

Apoi precum s'a dezvoltat arta greacă din cultura Phonicienilor și a Asiei anterioare, tocmai în acest mod a putut străbate și toată cultura Asiei prin dezvoltarea gradată prin Tracia și malul Dunării de jos, până la Hallstadt prin intermediere tracică, aceea cultură care mai înainte a fost împemțenită în Asia mică decâtă Cheți.

Străbătând până la Hallstadt, unde s'a putut uni cultura Sudului cu cea a Nordului, și concepte religioase hieratice cu înțelesul sistemului numerilor astrologice, după ce la amândouă se poate aplica cu același succes unul și același mod de deslegare.

Aceasta împrejurare cred că 'mi dovedește de ajuns aceea atențiune cumcă cultura străveche și religiunea Asiei mică în Dacia o au adus cu sine tricii noștrii.

Corectarea făcută cu aserțiune asupra remășițelor culturii străveche nu duce la aceea convingere de mare valoare, cumcă cultura străveche și civilizațiunea Dacii de înainte de emigrarea vișei arice a locuitorilor vechi de pe șesul Dunării, a pelasgilor, a italizilor vechi, a colonilor de pe șesul mării aegeice, dar mai virtos a locuitorilor din Asia mică de origine tracică, e identic cu cultura și civilizațiunea troonilor.

Aceasta faptă o adeverește sumedenia de analogie a obiectelor aflate în ruinele Troiei, care împrejurare a o ținea numai de întâmplare simplă ori chiar imitare barbară, e absolut cu nepotință și de sine urmează aceea hipotesă, că oare poporele enumerate toate aparțin rasei tricice.

Pre popoarele acestea emigrarea vișei arice le-a împins preste Carpați până în sus la izvorul Vistulei, mai departe până la poalele Alpilor orientali și în jos până la părțile Italiei de nord.

(Va urma.)

Sofia Torma.

S Ę C U I I.

(A székelyek, de Alesandru Petöfi)

Nu vë zic eu voaue: șecui înainte!
Căci cu vitejie mergeți pe 'ntre-

[cute;

S'aventă ori care din voi necontenit,
Colo unde-a luptei foc e mai cum-

[plit.

[Sângele de șecuiu n'a degenerat,
Mărgăritar e tot picuru-i amat.]

Merg în lăștiul noștii cu despre-
[țiuire,

Voi ca alții 'n nuntă pleacă, cu
[iubire,

Și în pălării își pun șecuii flori,
A luptelor câmpuri pline-s de a lor

[hori.

[Sângele de șecuiu n'a degenerat,
Mărgăritar e tot picurur-i amat.]

Cine se 'ncumetă piept cu dênșii a da?
Cine curaj firm ca ei mai pot

[porta?

Ei trec ca fortuna și nu se opresc
Pan' total pe vrășmaș nu îl nemi-
[cesc.

Sângele de secuiu n'a degenerat,
Mărgăritar e tot picuru-i amat!

A. Pituc.

PETRECERILE TINERIMEI ROMÂNE DE PE STREIU, (COMITATUL HUNEDOAREI) LA CRĂCIUN.

Știu că cu plăcere va întimpina on. public cetitor al »Ungariei» descrierea petrecerilor tinereții române de pe riul Streiu, fiind că acelea sunt niscari petreceri atât naționale (datine străbune) cât și moralo-religioase. Deci mă și angajez ale descrie în detaliu dela început până în fine. Iată cum decurg petrecerile.

În dimineața ajunului D-lui Christos se adună toți copiii și copilele din sat dela anii 6—15—16 în biserică, unde preotul le cetește molitva — rugăciune de deliberare — pentru a mânca de dulce în următoarea zi a nasterii Mântuitorului, de unde apoi pornește prin sat strigând pe strade »roauă în grâu» la ce apoi ies de prin case și le dă la tot însul câte un colăcel de grâu cât pumnul; și și așa cutrieră tot satul sub așa numire de „pizărai, pițării.“

Mulți dintre gazde nu dau la pizărai (așa numesc ei tinerețea umblătoare prin sat) colăceli de grâu, ci nuci, mere ori pere, nu cu mână ci cu nucile se urecă în nuc, cu pere în pâr și cu merele în măr, ce înseamnă că pre anul viitor eară să rodească; de unde le aruncă între tinerețe, cari apoi împingându-se și trântindu-se le adună după potința lor corporală, unii mai multe alții mai puține.

În ziua nasterii lui Christos după celebrarea s. Liturgiei și după ce au prânzit, cam pe la 10—11 oare se adună tinerețea la un loc designat care — se înțelege — încă de prin post s'a împărțit în mai multe cete după etate, avându-și toată ceata gazda ei. (cuartir) unde au să aducă ce capătă de prin sat, de unde pornesc prin sat a colinda dife-

rite colinde, amăsurat stărei omului din casă.

Colindă apoi toată ziua și primesc iar dela gazdă toată ceata separat câte un colac rotogol și câte o bucată de pecie de porc. Colacii îi adună într-o bătă pe care o poartă doi dintre ei, iară pecia într-o traistă de altul purtată.

Să înțelege că cetele nu sunt în nici o legătură unele cu altele, ci independent își conduc agendele lor în modul următor:

Obligații de școală se împart în mai multe cete, cam 6—7 umblând cu steaua și cântând colinde de ale nasterii; pruncii mai mici sau săvitorii până la 14 ani cântă colinde de cele învățate dela părinții lor, de cele din bătrâni.

Junii trecuți de 15—16 ani asemenea se împart în mai multe cete, câte 20—25 persoane și apoi colindează dela casă la casă ca și ceilalți, preamărind pre gazda casei și mulțămindu-i pentru tractare.

Tractamentul la acestia e mai mare fiindcă lor le dă gazda doi colaci de grâu și două bucăți de pecie de porc apoi vinars ori vin cât le trebuie. Mulți îi tractează și cu mâncare; dar numai aceia cari au fete de măritat, ori feciori de însurat.

Cetele de colindători dacă e satul mic și termină cu colindatul în ziua primă, apoi împart toate între ele și se disolvă.

Cetele compuse din juni mari după ce au colindat prin sat cât au putut, sara se adună la o gazdă designată din partea lor mai de timpuriu, unde frig pecia de porc căpătată de prin sat și

până să frige aceea, oi contribueso și aduc vinars dela jidan, pro care după eo îl beau mânâncă pecia cu colacii căpătați de prin sat, apoi să duc atunci noaptea pe la oamonii cu fete mari, și să roagă a le da pe spața lor Maria, Raveca, etc., să-și petreacă un ceas sau două. La eo omul le promise și și trimite fata la cuartirul lor.

Apoi joacă cu fetele până de cătră ziuă, conversând de cole de amor întro ei și ele în secret. Am să adnot, că fetele numai în acel cuartir al feciorilor să duc unde știu sigur că amantul în aceea coată să află; dară nici feciori nu invită pro astfel de fată, acărei amant e înrolat în altă coată.

Dacă satul e mai mare, atunci continuă ear colindatul și în zilele următoare atât cetele micuților, cât și a adulților, până atunci, până ce termină satul cu colindatul.

Mi-am uitat a înregistra și aceea că pro când să întunecă, cetele adulților (mai marilor) să lasă de colindat și să trag încetinel chiuind cătră piața satului unde apoi joacă câteva jocuri și apoi să duc la gazda lor spre a cina.

Piața satului de comun o lângă cărciumă (birt, fägădău).

După ce a trecut zilele Crăciunului în modul mai sus descriș, — în presara anului nou așa numitul „St. Vasii“ St. Vasilie, — fetele după cum își au iubiții lor să adună la gazdele cetelor feciorilor pro cari îi iubesc mai mult, aducând cu sine câte 2 căpățini de curechiu un senger, o bucată de carne de porc (os) pentru a pregăti zamă (ciorbă, leves,

supă), apoi fărină de grău, ouă, sare, unsoare, și pregătesc o cină frumoasă pentru feciori, provăzută și cu plăcinte.

De vinars să îngrijesc feciorii, apoi beau, mânâncă și joacă până cătră miezul nopții, când apoi fetele cole mai cu curagiu ear dela gazdă pəri de porc, pro cari iau fost smuls cu ocașiunea tăierei porcului și numind un fir de pör d. c. pentru Ion și punënd altul în dopărtare de trei degeto numind pro Maria, pro vatra focului arzëndă și măturată, dacă să adună un fir cătră celalalt, atunci o semnul că să căsătorese împreună în carneval, la cari să întemplă că nu atunci numai decât conchia că nu să vor lua.

Așa să termină până târziu, apoi încep cu alte boscorodeni precum: iau mai multe olicile sub cari pun sare, pep-ten, pânc, cărbune și inel, și apoi invită cea mai sfătoasă pe rënd câte o fată să ridice o ulcea neștiind ce e sub ea; dacă ridică pre cea cu pânc atunci fiitoriul bărbat al fetei e avut, dacă ridică pre ulceua cu sare atunci capătă bărbat sê-rae, dacă ridică careva cu cărbune capătă bărbat urit, iar ceea cu inel însemnează că e frumos.

Jocul cu ulcelele îl fac fetele numai între ele fără de a ști feciorii.

În ziuă de St. Vasilie (anul nou) feciorii aduc curechiu, carne, etc. și trachtează fetele. Fetele însă numai plăcinte aduc și 3 decilitre vinars, apoi își petrec frumos jucând și conversând de amor.

Russ, la 26 Decembre 1896.

Dimitriu Guga.
învățător comunal.

COLECTORUL DE RARITĂȚI.

De *Maurițiu Jókai.*

Am avut eu oarecând un adunător de insecte care trăi 69 ani în firmă credință că el adună rarități.

Pre acele vremuri ol era profesor de fizică și Archeologie la lyceul ** și

ca atare, fiind și un om tare scump trecea de o persoană care dispune de bani foarte mulți; mai târziu se pensionă și deveni ca privatier, să retrase și mai mult nu-și pregătea mănăcări așa zicē, nd

de loc, "măța ș'o hămnisea, servitoriului avut i-o dat drumul, demineța 'și cum păra singur laptele în finguță adăugând un chiflu nu chiar proaspet, ear la prânz mergea în cutare bordeiu sau propinație la *rămăsături*. Putem lua ca sigur că costul nu făcea mai mult ca 15 bani zilnici.

Și totuși la moartea sa, după calculul cel mai liberal, nu am afla avere activă decât numai de 100 zi o sută de florini. Erezii credeau de a căpăta cel puțin de o sută ori atâta.

Ce o fi făcut cu banii? Unde i-o fi ascuns? despre aceasta poate acum încă vorbesc oamenii prin ** și totuși nu-s în stare a afla că un om care a purtat un căput patruzeci de ani, când înturnat când fabricat, când feștit, la moartea sa din ce cauză n'a lăsat nici o avere. Cercat'au toate, pat, saci de pae, plapoane; perini, scaune, divane, au redicat podelele, au derimat păreții, — nicării — nu au aflat nemică; cercatau sub căptușala căbatelor, pălăriilor, sub cuptor, în cisme, urloi, pivniță, — nicării nimic. Au sfărmat ramelē chipurilor vechi, au desfăcut cărțile vechi în foi singuratece, au sfărmat banii cei vechi, dar nicări de bani n'au dat. Par' că le a dus toate cu el pre ceealaltă lume! Când s'a simțit aproape de moarte de sigur i-a învălit în aschiă și i-a înghițit pre rënd. Aceasta e cea mai modestă părere ce am auzit'o pân acum.

Erau ani cari pretindeau cu tot prețul a esplica lucrul — alții earăși afirmău că acest om în secret fu poligam — alții' că de sigur a dat banii sultanului turcesc și scrisoarea de sigur e între multele scrisori hierglifate, din cari Dzeu se poate numai înțelepți, căci nime nu știe ceti, — cei mai cu minte însă erau de părerea că de sigur noaptea vor fi străbătut hoții în chilia și l'au furat. Așa a remas.

Am fost de față când i-au licitat averea.

E drept că atâte cozi de linguri din cositor, torți de oluri, de când mama

m'o făcut, eu adunato la un loc nu am văzut.

Săbii ruginite, bärde, darde, bănci, potcoave, fere de șea, bumbi de aramă, bumbi de oțel, paseri umplute, picioare de rac, cuiburi de vespi, bucăți de ouă, măsele potrificate, șopărlo cu doauă coade, scoici de melci, capuri de paseri, bucăți de oule, oale, tot felul de petri, în toate soiurile, pulvere și minerale, bucăți de lavă, bucăți de cărămizi, folianse, tomuri legate în piele de căne, chipuri, mape, sigile, cruceri vechi și cine mai știe câte toate pline de paingini.

Toate aceste însă orau în șir și ordine esemplară. La fiecare era pus numărul indicelui în care sē afla descriș evenemetele însămnate ce erau legate de unul fiecare din aceste bucăți.

Așa aflăm sub nr.:

1). O fergie mare pre care oarecând era scris pre o parte „tatăl nostru“ pre ceealaltă „cherecul“. Nime nu era în stare a descifra baremi o literă de rugina multă ce era pre acelea. Altcum cu aceasta sabie s'a luptat Achmet pașa pe Câmpul de Pâne. Prețul de cumpărare 20 galbini, un matroz a cumpărat'o cu 18 groșișe ca să taie tăbac cu ea.

2). Foarfecile cu care au tăiat coada calului imperatului Arnulf când acela a trecut preste podul Enus. A cumpărat'o cu 80 florini. S'a vëndut cu 17 cr.

3). O dardă care a avut'o triariu roman în resbelul dela Cartagena. Eu credeam că e hârleț și în faptă un grădinar cu câțiva cruceri a cumpărat'o.

4) Rugăciunea stlui Laurențiu, o carte groasă scrisă cu litere negre, roși și vi-nete, cu carea în vremile de demult sco-teau din oameni dracii. Prețul cumpărării 90 florini. S'a vëndut cu 1/2 mariaș.

5). Un chip feștit de Ovidius Nasso, cumpărat cu 25 galbini! Nime nu l'a cumpărat.

6). Un porumb alb cu cap de mierlă neagră, umplut, acesta l'a admirat bătrânul zece ani de zile, și nici odată nu i-a venit în minte că capul e numai cusut la trup. Prețul 10 galbeni.

7). O peatră căzută din lună. Prețul 100 galbeni.

8). Un păpuc a Paulinei Lolii. Prețul 8 galbeni.

9). Troi ședule Lukács de alungat strigoi. Prețul 12 floreni

10). Șurțul lui Aisach, carele fu folosite mai târziu de Mohamed ca stindard.

11). Năframa lui Emeza, cu care a fost învălit capul atunci când a visat cu foc.

Im arunceai din întâmplare privirea asupra unei icoane care așa 'mi părea că am mai văzut-o oareunde . . . Un cap de scyth crot, cu dolman argintiu, cu inscripția „Attila, plaga Doi.” Așa 'mi părea de cunoscut cât gândeam că numai eri am vorbit cu pictorul aceleia, ba gândeam că eu le am pingălit acolo; — da, da; când am învățat a picta chiar așa nasuri făceam și eu. Cine poate fi urmașul meu, imitatorul meu. Cerc în iudex și află:

„Acest chip de mare valoare l'am cumpărat cu 25 galbeni, aievea plătește de sigur de zece ori atâta căci se trage dela vestitul pictor Maurez: „Ben-Ali-Hassan-Yokai-mahmud.”

Am zis că eu l'am colorat, dar cine e Attila acela?

Ah! acest nu-i altceva decât Beregi Bandi!

Cel puțin el a fost de față atunci când am pictat acest chip.

Acum pricepem toată starea lucrului.

Probai a licita chipul. Mai puțin ca 20 cr. nu puteam îmbia pre lucrul mânilor mele, dar era s'o pătesc că pentru ce nu las să înceapă dela 2 cr. și cu 20 cr. mi-a și rămas mie.

. . . Amicul meu Bandi era un om posnas.

Era nepotul profesorului mort și unul carele încă se număra între erezi.

El însă nu știu aștepta, sau dacă el ar fi chiar știut, creditorii nu'l prea lăsau a se deprinde în aceasta faptă creștinească.

Dar bătrânul nu ora acol om, ca-

rele să deie oarecui bani din buna sa voie, apoi nici nu suferoa de indigestie, cât se poți căleula pre moartea lui.

În un unic cas era foarte liberal: când cumpăra anticități; dacă cineva iar fi arătat o sabie cu care ar fi spus că Arhanghelul a alungat din raiu pre Adam și Eva, mai bucuros s'ar fi dat viața decât se nu pună mâna pre ea. O dată pentru un pergament afumat pre: care era autograful unui împărat roman, pentru o bucată de cărămidă care a adus'o din Pompeji, pentru un pui cu două capuri, pentru un scobitor de pipă din timpul lui Arpad, pentru dintele unui animal antediluvian: da sume pre cari pentru dinții sei propri nu. le ar fi cheltuit nice 2—3 ani.

Amicul meu Bandi cugetă deci astfel:

Dacă tu nu ai lipsă decât de ruginituri și vechituri, capăt eu la „heneli” atâtea câte numai îți trebuie. Să pusă deci și în o noapte adună toate vechiturile ce găsi în almariul muced al mamei sale bătrâne; o mulțime de ace de păr vechi, fer de căleat din lumea veche, fel de colmizat, peptone de giraffe, țare de porcelan desfăcute în două, chei fără dreve, șrofulci, cuie, cătărane, fer de tras călciumii, bumbi vechi ruginiți, toate aceste le a dus în ruinele fortăreței din apropiere și acolo le a îngropat frumos sub tufe lăsându-le o săptămână acolo. La săptămâna merge la dl Thaddeus. Thaddeus avea datină că dela cel ce intra întâi în casă întreba: ce zi e astăzi? Căci cel mai nou calendar ce l avea el, era din vremea lui papă Sixtus II. Dacă i spuneau că marți sau miercuri, 10 sau 20 Martie, el știea că în aceasta zi unde a fost luptă mare, pre cine a încoronat, pre cine a decăpitat când a fost cutremur de pământ?

— Neopot, în ziua de azi a aflat Guerike Otto: prevestitorul de timp, acolo în colț poți vedea așa unul în mijlocul aceluia e implântată o sămânță de Geranium acăroi rădăcină arăta timpul bun sau reu. Aceasta a aflat'o Guerike azi, adică cu 214 ani înainte de asta. —

Cu aceste vorbe primî Thaddeu pro amicul meu Bandi.

— Dar eu ce am găsit — zise aceasta flegmatică — uite numai dle profesor.

Cu aceasta scoate din buzunar o tablottă de whist, carea damele noastre o porecesc: „tantus“ și o arăta bătrânului.

Acesta crezu că e ban vechiu.

’L privește, ’l întoarce, puno ochilarii dar scrisoare pro acela nice urmă, decât numai câteva țirade unele în formă de rosă.

Anticuistul nu-și putea gândi, că din tîmpul cărui împărat poate fi acest ban? Mai vechiu nu poate fi decât din tîmpul lui papa Vincent III. acesta a cătat pentru prima dată ca prezent de la un grădinar: rosă pline, căci până atunci ei nu cunoșteau decât rosele solbatece, din care causă ceste erau mult prețuite. așa că le-au pus pre vârful scaunului de spovedit, din această cautăse, zice, când spui ceva în secret: — »sub rosa dictum« — acum numai aceea e întrebarea, că oare familia Lancaster a bătut banul acesta sau familia York? E aceasta rosă albă sau roșie? . . . De unde ai căpătat banul acesta nepoate?

— Ceteam colo prin curtea ruinelor, de o dată se mișcă pămîntul sub picioarele mele, vîd un sobol scurmînd, ieu la mîna o piatră și stau gata ca să ’lucid când va eși afară, când deodată vîd ceva strălucind, ’l rîdic și vîd banul acesta.

— Nu ai cercat mai departe?

— Aruncînd la o parte pămîntul am mai aflat vr’o 6 de acestia. Cu aceste vorbe i mai arată vr’o câte-va marce de whist.

Thaddeu era frapat și de atunci amicul meu Bandi era favoritul seu. Ambii mergeau la mine unde săpau noaptea printre petrii și e superfluu să mai spunem că Bandi de câte-ori afia bătrânul câte ceva căpăta bani frumoși. Astfel au ajuns toate vechiturile mamei sale în »colecțiunea de anticități« a domnului Thaddeu.

De altă dată Bandi adună o mulțime de autografe, Napoleon, Washington, Franklin, Stuart Maria, etc., și fiindcă nici decât nu voea a le da din mîna, bătrânul le decopia cu o atențiune și fidelitate rară, plătind lui Bandi.

Dacă ar fi știut când era gata cu ele că nice unul nu e adevărată.

Odată preținul meu Bandi a auzit că eu știu desemna tulipani, mă rugă să ’l pictez pre dînsul.

— O se te sparii de chipu ți frate?

— Nu face nimic.

— Nu o să te cunoască nime.

— Chiar asta vreu și eu.

— Apoi tot ce vei vedea pre pînză în decurs de o săptămîna va fi un rocoo de minune, toate colorile vor juca în verde, căci firnaisul e miserabil.

— Cu-cât mai verde cu atît mai bine.

Colorile vor plesni cât ce le ajunge soarele.

În fine nu avui încătr’o, l’am pictat. Că cât de tare sîmîna dovedește împrejurarea, că abia a așteptat să se uște l’a și vîndut lui Thadeus sub titula că e chipul lui Attila, care l’a vîpsit un mameluc în fuga calului pre căptușala caftanului său.

Nu odată am vîzut cum cumpăra Bandi dela cutare boltă de hîrtie porozeu auriu care ’l folosea la scrisul de pistole amoroasă.

Bătrînul ’l vezu și ’l întrebă ce-i acesta?

Acesta i răspunde flegmatic: Aurum fulminans Eleusiacum.

— Ce aur tunător?

— Hohou! Trăbue avut grijă de el că tot orașul il arunci în aer dacă nu bagi de samă.

Bătrînul se ruga să-i dea barămi 2—3 linguri, pentru cari în urma urmelor Bandi băgă în buzunar o sumă cu care ar fi potut cumpăra 5 merțe de porozeu.

Să fi vîzut apoi cu ce grijă au împărțit acest pulvăr periculos, cum l’au adunat cu pene de pînă, când era mai gata Bandi strănută în urma cărei po-

rozoul sbură. In fine Thaddou trăbui să cumpere întreagă sticla.

El o pusă apoi în almar dublu, ori cine a venit la el îl făcea atent să nu se apropie de el că acolo se află un prav care la cea mai mică mișcare explodează și mișcă pământul din ogaș.

Moartea încă acoasta i-a causat'o. In o duminecă luă sticla și se uită la el, de odată îi lunecă din mână și cade jos, ear el de spaimă muri la moment.

Cea mai mare parte dintre raritățile lui au ajuns proșgunoi.

Trebuo să mai adaug numai că în păpucl lui Paulina Lollia, Matoi Bucșa găsi păpucl tinerei sale neveste. In șurțul lui Aisah și logătoarea lui Emoza, asemenea alți doi composessori și-au refălat bunurile dispărute al nevestelor lor.

Acei, cari cunose mai de aproape pre amicul meu Bandi, vor ști cum au ajuns acestea toate in „Colecțiunea de rarități“.

Trad. I. C. Pop.

CĂTEVA CUVINTE.

(București, ianuar.)

Privose un tablou frumos. Câtă adurațiune și câtă plăcere dezic acestui tablou, numai mintea unui observator estetic și-o poate magna. Acelaș fapt și cu știința. Ea atinge culmea sublimului intelectual. Cu cât mintea învățatului se aducește tot mai mult cu nemărginitul văzduh al științei, cu atât natura își pare mai reală, mai cristalizată și atunci sufletul seu entusiasmat, inventează, descopere noutăți, continuând astfel la evoluțiunea științifică. De pildă se ne îndreptăm spre orizontul muncitor intelectual, privirea noastră si să esaminăm cu atențiune meditațiunile lor. Bună oară, ne-am oprit ochii la un chimist. Tată-l inundat între ceasloavele elementelor corpurilor din Univers, cum studiază cum inteligența lui pătrunde dela individualitatea cea mai neimportantă până la generalitatea cea mai covârșitoare a substanțelor, cum prin ajutorul aparatelor laboratorului seu, combină element cu element pentru ca să dea naștere unui nou corp chimic, care să mărească cu o piatră mai mult edificiul gloriei sale. De aci să mergem la sala anatomică a fiziologistu-

lui. Vedeți cu ce încordată și serioasă studiază funcțiunea unui organism, pentru ca prin legea nouă descoperită de el să sdrobească legendele trecutului. De aci se ne oprim în fața înțeleptului bătrân și grav sub povara vremurilor. Cu atâta minuțiositate analizează preceptele filosofice, pentru că el părintele lumii, să dea oamenilor adevărata cale a dreptăței, adevărata filosofie conformă mediului seu.

Ce activitate mai frumoasă, ce mulțămire mai nevinovată și mai sfântă ca munca acestor mandaturi ai științei? Ce contemplare mai înaltă dorește mintea observatorului ca contemplarea orizontului de știință. Ce tablou mai sublim poate fi ca cel al științei? Ce oare mai liniștite, ce timp mai plin de viață poate esista decât acelor consacrat studiului? Are dreptate un pesimist italian când a zis într'un moment de desgust pentru lumea sensurilor: *«Alto di letto che impavar non provo.»*

Sunt de accord cu esclamațiunea italiannului și mărturisesc că am fost, sum și voi fi nu admirator și adorator

al științei. Nimic nu 'mi poate procura impresiuni mai plăcute și mai scumpe decât efectele activităților științifice. În tot-dea-una de a fost posibil, nu am exprimat verbal, sentimentul născut de impresiunile mai sus zise ori de atâtea ori mă simțeam în suflet satisfăcut, că am putut espune conștiincios admirațiunea. Nici odată nu am considerat un produs științific, o civilizațiune națională. Aceste reprezentări ale inteligenței omenesti sunt universale. Ele învece nu pot avea patrie și naționalitate.

Pe accasta bază, sub semnatul a conceput aceste rânduri dedicate academiei maghiare. Cuget că nu comit nice o antinaționalitate și ori ce suflet serios și pătrunzător nu mă va putea învinui vre o dată de acest fapt. Dacă există o ură reciprocă între Români și Unguri, aceste din punct de vedere politic, din punct de vedere cultural nu poate esista ura și nici nu se permite o asemenea dușmănie unui popor civilizat, de ori ce naționalitate ar fi.

Intr'una din zilele Lunei curente cettind o revistă »Ungarische Revue« inteligenta mea curioasă de a vedea ce pot produce ungurii, un popor atât de înfiorător, atât de selbatic, precum este descris în cărțile etnografice și istorice, o naționalitate de care mă înfricoșam, teamă rezultată din educația sau mai bine zis din Pedagogia predată în școală, sufletul meu setos de impresiuni am găsit un paragraf care tracta despre activitatea academiei maghiare în cursul anului 94—95. Minte nu și-a închipuit până atunci despre aceasta fără decât tablouri îngrozitoare, pline de spaimă și scandalism. Chiar ca copil avem o frică specială de unguri. Era destul pentru ca să nu pot dormi o noapte întreagă, să mi se pomenească numele vre unui maghiar. Ei bine azi, aceasta specială teamă e complet sdrobotită, s'a plantat în sufletul meu o venerațiune pentru Atheneul maghiar.

Sunt încredințat că ori ce naționalitate dorește fericirea, progresul cultural și gloria patriei sale, însă totuși lupta

neobosită adăpată de entuziasmul național e în înțeles adevărat a cuvintului sincer și vecinic tinăr, lupta membrilor academiei ungare merită elogiurile. În ea am văzut că se cultivă un ideal măreț: *Afirmațiunea culturii lor și uciderea legendelor și povestilor istorice îmbrăcate în veșmântul calomniei.*

Am avut ocașiunea de a coti măcar că în anul trecut vre o academie străină, numai vorbind de a noastră buceureșteană, care a luptat până mai în anul trecut timp de 12 ani pentru mântuirea sau elisiunea ei, îi scurt și acest resboi duzinar poate ar mai fi durat vr'o 12 dacă nu s'ar fi sculat eruditul profesor universitar T. Maiorescu, care prin o simțită cuvântare se pună capet acestei tragicomedii-academice; se reviu la punctul de mai sus, nu citit să se fi publicat afară de oficialitățile acelu templu științific, concepții private pre socoteala cugetului propriu. Ei bine, cea maghiară a publicat afară de aici nenumărate scrieri literare de artă și știință 31 volume mari. Laud o asemenea faptă, și laud pe membrii ei că nu cultivă în sedințele lor decât dorința pentru știință și amorul patriotic.

Sper însă că și Academia țarei noastre să se deștepte din somnu-i naiv și caragios pentru a lupta pe calea adevărului și științei

Atât am avut de spus.

I. A. Constantius.

ÎNȘTIINȚARE.

Ungaria pe an 6 florini.

Pe jumătate de an 3 florini.

Pentru România și străinătate:

Pe an 20 franci.

Pe $\frac{1}{2}$ an 10 franci.

Administrațiunea.